

73-Sosyolojik ekseninde kültürel diplomasi ve çeviri¹

Fahriye ÇAKIR²

Nesrin TEKİN ÇETİN³

APA: Çakır, F. & Tekin Çetin, N. (2022). Sosyolojik ekseninde kültürel diplomasi ve çeviri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (26), 1155-1190. DOI: 10.29000/rumelide.1074134.

Öz

Bu çalışmada kültürel diplomasi, çeviri ve yumuşak güç alanlarının Pierre Bourdieu sosyolojisi ekseninde birleşebilme durum ve olasılıkları üzerinde durulmaktadır. Çevirinin kültürel diplomasi ve yumuşak güç alanlarında kültürel, sosyal ve ekonomik sermaye formuna bürünerek araçsallaştırılabilirliği sorunsal irdelenmektedir. Söz konusu üç alanın Pierre Bourdieu sosyolojik evreninde konumlanabilmeleri ve birbirleri ile nesnel bağıntılar kurabilme olasılıkları farklı açılardan ele alınmaktadır. Bourdieu'nün geniş sosyoloji evreninden çalışmanın kapsam ve sınırlıklarına uygunluğu açısından simgesel iktidarın siyasal iktisatı kuramı tercih edilmiştir. Siyasal çağrışımın dışında genel olarak iktidar kavramı yeterliliği sembolize eden bir içeriğe sahiptir. Bourdieu kavramının kapsamını genişletmekte ve erk, yeterlilik olarak tanımlamaktadır. Simgesel iktidar, kendi kabulünü sağlamak için yeterince yapılabilen bu dayatmaların sürdürülebilirliği ölçüsünde kabul edilebilir bir iktidar türüdür. Simgesel iktidar gücü olduğu kadar inancı da gerekli kılan bir tür algısal değişim ve dönüşüm yaratan simgesel etki etme becerisidir. Bu yönüyle yumuşak güç ile benzerlik taşımakta, kültürel diplomasi ile özellikle *illusio* bağlamında bağıntı kurmaktadır. Simgesel iktidar, ilgili alanların habitus oluşumunda da önemli bir etkiye sahiptir. En genel tanımıyla politika ve ekonomi birlikteliği olarak ifade edilebilecek olan siyasal iktisat, her iki alanı da hem sermaye hem *illusio* hem de araç bağlamında birleştirmektedir. İlgili kuram iki alanın çeviriyi araç ve sermaye olarak kullanabilmesi aynı zamanda mücadele alanlarındaki sermaye döngüsünde çeviriden faydalanabilmesi için gerekli simgesel zemini sunmaktadır. Bu durum çalışmada betimleyici bir anlatımla aktarılmaktadır.

Anahtar kelimeler: kültürel diplomasi, yumuşak güç, çeviri, Pierre Bourdieu, sosyoloji

Cultural diplomacy and translation on the axis sociological

Abstract

In this study, the situation and possibilities of combining cultural diplomacy, translation and soft power fields in the axis of Pierre Bourdieu's sociology are emphasized. The question of instrumentalization of translation in cultural diplomacy and soft power fields by taking the form of cultural, social and economic capital is examined. The possibilities of these three fields to be located in Pierre Bourdieu's sociological universe and to establish objective relations with each other are

¹ Bu çalışma Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Çeviri ve Kültürel Çalışmalar Doktora Programı (Türkçe) çatısında ilk yazar tarafından ikinci yazarın danışmanlığında hazırlanmakta olan tez çalışmasından üretilmiştir.

² Öğr. Gör., Mersin Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık Bölümü (Mersin, Türkiye), fahriyecakir@mersin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6958-6124 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.01.2022-kabul tarihi: 20.02.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1074134]

³ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim-Tercümanlık ABD. (Ankara, Türkiye), nesrin.tekin@hbv.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2078-0684

discussed from different perspectives. Political economy theory of symbolic power was preferred in terms of compatibility with the scope and limitations of our study among Bourdieu's wide sociological universe. Apart from its political connotation, the concept of power in general has a content that symbolizes competence. Bourdieu expands the scope of the concept and defines power as competence. Symbolic power is an acceptable type of power to the extent that these impositions are sustained enough to ensure its own acceptance. Symbolic power is the ability of symbolic influence that creates a kind of perceptual change and transformation that requires belief as well as power. In this respect, it is similar to soft power and relates to cultural diplomacy, especially in the context of *illusio*. Symbolic power also has an important effect on the formation of *habitus* of related fields. Political economy, which can be expressed as the union of politics and economy in its most general definition, combines both fields in the context of capital, *illusio* and instrument. The related theory provides the necessary symbolic ground for the two fields to use translation as a tool and capital, as well as to benefit from translation in the capitalistic cycle in the fields of struggle. This situation is conveyed in a descriptive way in the study.

Keywords: cultural diplomacy, soft power, translation, Pierre Bourdieu, sociology

Giriş

Kültürel diplomasi, devletlerarası kültür temelli gerilimlerin doğması durumunda gerekli araçları kullanarak uluslararası arenaya barış ve hoşgörü politikasının yayılmasını sağlayan modern bir diplomasi türüdür. Bu araçların en önemlisi diyalogdur; dolayısı ile dildir. Söz konusu durum çeviriyi, devletlerarası iletişimde jeopolitik bir güce dönüştürmektedir. Kültürel diplomasi ve çeviri birlikteliğini çevirmen, metin ya da kaynak/erek kültür açısından ele almaktansa; kültürel, ekonomik ve sosyal sermaye boyutuyla irdelemeyi hedefleyen çalışma; kültürel diplomasi ve çeviriyi uygun sosyoloji kuramları çerçevesinde birleştirecektir. Ayrıca sosyal aktörlerin kültürel habitusunun bilinç, ön bilinç ve bilinçdışı düzeydeki etkinliğinin kültürel diplomasiyi etkileme derecesi ve bu etkinin çeviriye yansıma şekli ele alınacaktır. Çalışma bu yönüyle kültürel diplomasi ve çeviri alanındaki aktörleri holistik açıdan inceleyen farklı bir yaklaşımdır.

Çeviriye ve kültürel diplomasiye uyarlanabilecek sosyoloji kuramları arasında Niklas Luhmann'ın sistem kuramı, Pierre Bourdieu'nün alan kuramı ve simgesel iktidarın siyasal iktisadı sayılabilir. Çeviriyi sosyolojik bağlamda irdeleyen pek çok çalışma Bourdieu'nün alan kuramını temel almayı tercih ederken; çalışmanın diğer sacayağının kültürel diplomasi olması nedeniyle simgesel iktidarın siyasal iktisadı öncelenmiştir. Bu kuramda Bourdieu, kültürün ve iktidarın sermayeleştirilebilirliğini, simgesel çıkarın sosyolojik boyutunu, Saussure'ün dil modelinin baz alındığı simgesel form sosyolojisinin ikili karşıtlıklarını ele almıştır. İlgili kuram aracılığıyla ulusları, kendi sınırları dışında görünür kılan kültürel diplomasi ve onun yardımcı aracı olarak çevirinin yumuşak güç konumunu elde etme koşulları sorgulanmıştır. Diplomaside yaşanan kültürel paradigma kırılması çeviribilim alanında da yaşanmıştır ve kültürü önceleyen çalışmalar ön plana çıkmıştır. Bu noktada Lawrence Venuti, Antoine Berman ve André Lefevere gibi isimleri anmak yerinde olacaktır. Çeviriye güç ilişkileri açısından yaklaşan bu kuramcılardan Venuti, çeviriyi ırksal ayrımcılığa, ırkçı söylemlere, kültür narsisizmine ve emperyalizmine karşı açılan bir savaş, bir mücadele eylemi şeklinde yorumlamaktadır. Çevirmeni kültürel bilince sirayet eden bir aktör olarak değerlendirirken; çeviri stratejilerinin erek kültürün uluslararası arenada sahip olduğu hiyerarşik konum, ötekileştirme aygıtları ve *kültürel öteki*yle ilişkilerinin göz önünde bulundurularak seçilmesi gerekliliğine değinmektedir (Venuti, 1995: 20, 309). Venuti bu bakış açısıyla kültürel diplomasi ve çok kültürlülüğün ürünü olan çeviri birlikteliğinin önem

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

derecesini gözler önüne sermektedir; nitekim kültürel diplomasi küreselleşmenin kültürel kimliklere yönelik tehdidine karşı oluşturulmuş silahsız bir savaştır.

Çeviriyi sosyal bir pratik olarak tanımlayan Lefevere hem metin düzlemindeki manipülatif müdahalelere hem de sosyal güçlerin etkisi altındaki üretim süreçlerinin kontrol ve yönetiminden sorumlu kültürel aygıtlara vurgu yapmak için *yeniden yazım (rewriting)* kavramını geliştirmiştir. Patronaj sistemi belirli bir ideoloji etrafında toplanan bireyleri, toplulukları ve kurumları etkisi altına almaktadır. Lefevere'e göre çeviri; sosyal pratik olmasının yanı sıra kültürel bir sermayedir. Bourdieu'nün kültürel sermaye, ekonomik sermaye, sosyal ve/veya simgesel sermaye kavramlarının çeviri alanına uyarlanabileceğini ileri sürer. Lefevere'in bakış açısına göre; yeniden yazım kavramı bu kavramlara yakın bir içeriğe sahiptir. Kültürel sermayenin tanıtımı, yayılması ve yönetilmesine (politik diktesine) katkıda bulunduğu gibi, ürün olarak kaynak kültüre sağlayacağı getiri bakımından ekonomik sermayeye dönüşmekte ve son olarak çeviri eylemindeki aktörlerin statüleri açısından sosyal sermaye şekline bürünmektedir (Lefevere & Bassnett, 1998: 41-56). Çeviri sadece kültürlerarası bir köprü değil aynı zamanda kültürel gelişim aracıdır. Uluslararası arenadaki sosyal aktörlerin eylemlerini, söylemlerini yönlendirme etkisinin yanı sıra çeviri; bir ulusun dış politikada kültürel imajını yansıtan, yardımcı bir araç rolünü üstlenmektedir.

Antoine Berman çeviribilimin çeviri deneyimini analiz eden, tanımlayan ve onu yöneten bir kuramdan ziyade; çeviri deneyiminin yansıtıcı onarımı olduğu görüşünü ileri sürer. Berman'ın çeviribilime yaklaşımı ile Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımları arasında paralellik kurulabilir. Özellikle simgesel sermaye, habitus, illusio ve alan kavramları boyutuyla iki kuramcının düşünceleri arasında benzerlik olduğu kanısına varılabilir. Çeviriye ilişkin sosyo-analitik algı fikrinin etkisi altında kalan Berman, tarihsellik ve çeviri eyleminde merkezi konumda yer alan çevirmen üzerine düşünülmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Berman'ın deneyim ve yansıma kavramları felsefi temelli olmakla birlikte Bourdieu'nün pratik ve düşünömsellik kavramlarıyla benzer içeriğe sahiptir (Gouanvic, 2007: 79-90). Alan kavramına gelince ise; disiplinlerarası niteliğiyle çeviribilim gerçeğin tek bir yönünü ele alarak kuram ve uygulama alanlarını oluşturamaz. Bu yönüyle de *kapalı alandan uzak aralık alan* profili çizer (Berman, 2012: 19). Habitusun bedene dâhil olmasıyla birlikte önbilinç, bilinç, bilinçdışı habitusun etkisi altına girer ve bu durumda bireysel ve sosyal bir etkinlik olarak çeviri eyleminin her daim nesnel ve bilinçli olması beklenmemelidir. Çeviriyi bazen bilinçdışı faktörler yönlendirebilir. Bu faktörler bireysel olabileceği gibi kültürel temelli de olabilir ve bu noktada kültürel diplomasinin, kültürel bilinçdışının somut bir aracı olabilme derecesi irdelenmiştir.

Sosyal dün ve geleceğin harmanlandığı kültürün, simgesel sermaye formuna dönüşmesi ulus iktidarını hem ulus sınırları içerisinde hem de uluslararası arenada sosyo-politik açıdan olduğu kadar iktisadi bağlamda da etkilemektedir. Bu doğrultuda iktidar kültürel diplomasi için en uygun araçları seçebilme sorumluluğunu taşımaktadır. Bu araçlar arasında dil dolayısıyla da çeviri önemli bir statüye sahiptir. Çalışmada söz konusu sosyolog ve çeviri kuramcılarını kültürel diplomasi etrafında birleştirilmiş ve Bourdieu'nün kavramsal evreninde konum edinme olasılıkları incelenmiştir.

Kültürel diplomasi alanı ve habitus

Bourdieu, araştırmalarının merkezine iktidar ilişkilerini oturtur ve iktidar biçimleri üzerine özenle eğilir. Bourdieu sosyolojisi simgesel metalar, kültürel sermaye ve günlük yaşamın her aşamasına konumlanan kurumsal temelli sınıflandırmalarla varlık bulan iktidar türleri ve işlenişleri üzerine düşünce geliştirmemize yardımcı olur. Sosyal dünya yaratımlarını yeniden üretim tahakkümün ürünü olarak kabul eder. Sosyal sınıfların hiyerarşik düzeninin oluşumu ve devamlılığında etkin olan simgesel

iktidar, sermaye ve simgesel şiddet kuramını geliştirir (Swartz; 2015: 45). Bourdieu sosyolojisinde iktidar analizleri ana noktayı oluşturmaktadır; bunun yanı sıra çalışmalarında öne çıkan alan-sermaye-habitus üçlemesi onun kuram ve pratiği birleştirme arzusuna yardımcı olan araçlardır. Bu üçleme onun kuramlarını daha nesnel ve gözlemlenir kılmasında etkin silahlarıdır.

Bourdieu'de alan, iktidar mücadelelerinin yaşandığı simgesel bir noktadır. Alan, güç ilişkilerinden doğan, sermaye ve oyuncular arasındaki hiyerarşi ve tahakküm sistemini aktifleştiren muhalif konum ürünü görüşleri sunmaktadır. Bunu yaparken destek aldığı araç sosyal tarihtir (Bourdieu&Wacquant; 1992: 107,238; Akt. Swartz; 2015: 47). Alanlara eyleyiciler, uğruna iktidar mücadelesine girecekleri illusio ve beraberlerinde getirdikleri sermayeler ile dâhil olurlar fakat alandaki varlıklarını habituslarına borçludurlar. "Habitus toplumsal yapının içselleştirilmesi ve yaratıcı tepkiler geliştirme becerisidir. (...) Habitus herhangi bir şey yapmanın koşuludur ve aynı zamanda verili davranış motiflerinin yeniden üretiminde önemli bir faktördür" (Calhoun; 2015: 75). Habitusun, simgesel şiddet ile arasındaki sıkı bağa daha önce değinmiştik; bu aşamada da alan ile bağlantısı üzerine eğilme gerekliliği doğmuştur.

Her çeşit bilgi bir inşa etkinliği gerektirir ve bu etkinlik salt bir zihin üretimi değildir. Habitus mekanik bir alışkanlık sistemini değil dünya ile girilen aktif ve yaratıcı ilişki ağlarını yansıtmaktadır. Pratikler/eylemler anlık uyarılarla şekillenmez, her eylemin ardında sosyal uzamda sahip olduğu bir geçmiş yatmaktadır. Bu geçmişi birey alanda habitusu ile harmanlar. Nitekim habitus toplumsalın bedende inşa edilişiyile görünürlük kazanır ve alanla yapılandırılır. Alan habitus için doğrudan anlam ifade ediyor ve çıkarla donatılmış ise algısal düzlemde habitusun evi olur. Habitus kendisini üreten nesnel koşullarla benzerlik ya da özdeşlik kurabilen durumlarla karşı karşıya kaldığında bilinçli bir eylem veya içsel bir niyet olmaksızın uyumluluk gösterir. Habitus etki gücünü alandan alır (Bourdieu & Wacquant; 2014: 111-127). Habitusun alanla özellikle de iktisadi alanla arasında organik bir uyum söz konusudur. Çıkara uygunluk ve habitusun üreticisi nesnel koşullara benzerlik veya özdeşlik habitusu alana yaklaştırır, sosyal geçmişi ile alana yönelik pratikler geliştirir. Alanın habitus için anlamlı olması, bilgi inşası, pratiği uyarıcı etkenler gerektirmektedir. Bunlar sağlandığı takdirde habitus alan ile etkin, yaratıcı bağıntılar kurabilir. Kültürel diplomasi alanı egemen olan ve olunan eyleyicilerinin sosyal uzamdan getirdikleri geçmişleri ile iktidar mücadelesi yürütülecek bir oyun alanına dönüşür. Bu geçmiş kültürel, siyasi, ekonomik, sosyal yaşanmışlıklar, yaşantılanmışlıkların dâhil olduğu toplumsal ve bireysel bilinç ve bilinçdışı, öznel ve nesnel belleği içermektedir. Kültürel bilinç ve bilinçdışı kültürel diplomasi alanı için habitusa *pratik nedenler* sunmaktadır, aktörleri aktifleştiren pratikte yaratıcı kalan ve habitus için etkileyici eylemlerde bulunmalarında itki gücü oluşturandır.

Habitus kavramı Bourdieu'nün pratiğin mantığını açıklama gayretinin ürünü olarak doğmuştur. Habitusu açıklamaya çalışırken pratiği (eylemi) eyleyicisinden kopuk değerlendiren nesnelcilik ve onu kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan bilinçli bir girişim olarak kabul eden öznelcilikten kaçınmıştır. Bu iki uçta dolaşmayı doğru bulmamıştır. Bourdieu habitusun "bilimsel bir duruşa yani pratiği özgül, özellikle zamansal 'mantığı' içinde anlamının ve inşa etmenin belirli bir tarzına işaret ettiğini" belirtir (Bourdieu & Wacquant; 2014: 110). Pratikler Bourdieu için nesnel toplumsal ilişkilerin ve öznel deneyimlerin yansması olmakla birlikte onları yeniden üretendir. Pratikler ve yapıyı uyumlulaştırma amacıyla hareket eden sosyolog, habitus kavramına yaşam şekli, davranışlar, dürtüler, duygusal temelli eğilimler, aktörlerin/eyleyicilerin (sosyal, siyasi, iktisadi, vb.) vizyonu, yeterlilikler, sosyo-pratik kabiliyetler, hayatın sunduğu şanslar, mesleki yönelimlere dair beklenti ve hedefler gibi farklı tanımlamalar getirmektedir. Bu farklı tanımlar habitusun içine doldurulmuş ve alana taşan öznesne birleşimine vurgu yapmaktadır. Habitus bir tür tepkidir, yaşamın sunduklarına bilinçdışıyla aniden refleksif bir tutum geliştirmektir (Smith & Riley; 2016: 196-197). Yaşam her topluma ve bireye

farklı şanslar ve şanssızlıklar hazırlar. Bunlar öznenin nesnel dünya ile arasında bağıntılar kurarak bireysel ve toplumsal tutumlar geliştirilmesini sağlar. Habitus bir yansımadır ve alan yansımaların doğru açıyla vurduğu an anlam kazanan simgesel bir uzamdır. Habitus hem alanın yansıması hem de yeniden üreticisidir. Habitus eğilimler, deneyimler matrisidir.

Habitus ve alan özellikle simgesel iktidar ve simgesel şiddet temelli güç ilişkilerinin irdelendiği sosyal bilim çalışmalarında kendilerine genişçe yer bulan kavramlardır. Bu iki kavram uluslararası ilişkiler bilimine güç ilişkilerinin maddesel ve düşünsel yönlerini birleştiren ve inceleyen bir yol kazandırdı. Güç ilişkilerindeki kilit husus, insanların dünyayı ve kendi habitatlarını nasıl algıladıklarını kavramaktır. Kişiler, kurumlar ve devletler çıkarlarını nasıl kavramakta ve yorumlamakta sorusunun yanıtı içinde buldukları duruma dair geliştirdikleri algılarda gizlidir. Simgesel iktidar bu noktada ortaya çıkar; algıları şekillendirir ve görünmesini istediği gibi doğal bir anlayış yaratır. Doğaldır çünkü güç ilişkilerini gizler. Simgesel şiddet alıcısının suç ortaklığı, simgesel iktidarı doğal ortak anlayış yaratıcısı konumuna taşır. Kendi mantıksal kurgusunu oluşturan alan ve habitus, simgesel şiddet ve iktidarı konumlandırarak bu anlayışların analizine katkıda bulunur. Algıları, anlayışları, davranış, beden ve tutumları yapılandırıcı yapı olan habitus ile sermaye alanı durağan olmaktan uzaklaştırır. Habitus düşünsel ve maddesel boyutta bütünlük bir sermaye olarak alana girer. Habitus pratiklerin önemli bir ögesidir, habitus değiştiğinde bağlamın kazandığı anlam da değişecektir (Leander, 2008: 2-7)⁴. Alanlar bağlama göre yapılır; habitus, sermaye ve (simgesel) mücadeleyi doğuran çıkarla şekillenen bağlam alanı yapılandırır ve alanla birlikte yeniden yapılır.

Kültürel diplomasi, bilimsel alan olarak özerkliğini kazanışı yeni olmakla birlikte pratikte Antik çağlardan günümüze değin var olagelmiş ve kendi habitusunu oluşturmuş bir alandır. Ulusların kültürel etkileşimi ile başlayan, kültürün sermayeleştirilip yumuşak güç aracına dönüştürülüp simgesel ve ekonomik sermaye formuyla yeniden üretilişi aşamalarını içeren pek çok farklı habitusu aynı alanda buluşturan kültürel diplomasi, kültürel homojenliğe karşı yürütülen simgesel bir mücadele türüdür. Yaratıcı ekonomi ve yumuşak güç bileşenleriyle habitusunu güçlendirmektedir. Dil kursları, öğrenci/akademisyen değişim programları, sivil toplum örgütleri, resim, sinema gibi sanat pratikleri, eğitim kurumları ve kültür merkezleri kültürel diplomasinin simgesel şiddet uygulama ve simgesel iktidarı elde edip siyasal iktisat başarısına ulaşmak için başvurduğu araçlardır. Her araç, uğruna mücadele edilecek çıkar doğrultusunda yapılandırılır ve bu yapılanış belli alanlarla anlam kazanır. Söz konusu alanlar, dil, sosyal yapı, ekonomik sistemler ve sanat şeklinde sıralanabilir. Araçları ve onları araçsallaştıracak habitusları anlamlı kılacak olan ise çıkardır; bu nedenle kültürel diplomasi öncelikle egemen olmayı deneyimlemiş aktör habituslarına ihtiyaç duyar. Karşı habituslara yönelik simgesel şiddet stratejilerinin uygulanması, egemen olunan habituslarca tahakküm kırıcı adımlarla karşılaşılmaması için kültürel diplomasi aktörlerinin alan habitusunu kendinde bedenleştirmiş olması gerekmektedir. Bu bedenleşmenin gerçekleşmemesi veya eksik oluşumu kültürel diplomasi alanında simgesel iktidarın kazanılması ihtimalini zayıflatır. Diplomasi, ihtimalleri simgesel güçle gerçeğe dönüştürme sanatı olduğu için egemen olunan habitusun alandaki zayıflıkları, hangi çıkarın onun için değerli olduğu, hangi sermaye türünü güçlendirmeye ve/veya kazanmaya ihtiyaç duyduğu, hangi konumu edinme ihtimali bulunduğu egemen olan habitusça art alan bilgi matrisine eklenmiş olmalıdır. Özellikle egemen olunanların sosyo-kültürel habituslarının bilinmesi kültürel diplomasi alanındaki güç ilişkilerinde yönlendirici habitus olma yetkisini sunacaktır.

4

https://www.researchgate.net/profile/Anna_Leander/publication/267255002_Habitus_and_Field/links/5645722008aef646e6cc3c69.pdf Erişim Tarihi: 7.10.2020 Saat: 21:00

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Büyük Öteki- Küçük Öteki: İktidar

Fransız psikanalist Jacques Lacan benliğin oluşumunun merkez noktası olarak öteki kavramını geliştirmiştir. Öteki kavramı kendi içinde büyük öteki ve küçük öteki şeklinde ikiye ayrılır. Küçük öteki aynaya yansıyan imgedir. Öncelikle aynadaki imge bedeninin yansımasıdır. Özne birden fazla parçanın bir araya gelerek oluşturduğu bir benliktir. Benliğin imgesel boyutunu yansıtan küçük ötekinin yanı sıra simgesel boyutta karşımıza büyük öteki çıkmaktadır (Erdemir; 2019: 26). Toplumsallaşma sürecinin ana çekirdeğini oluşturan büyük öteki toplumsal her ögenin simgeleştirilidir. Toplumsal simgeleştirilişte zirve nokta dildir; öyle ki o, öznenin bile önce var olan ve özneye kendisini var ettirendir. Özneyi kendisine itaat ettirir. Anlamı özne değil öteki üretir; yani konuşma eyleminin asıl yöneticisi ötekidir ve büyük ötekinin sosyalleştirdiği bilinçdışı gündelik dil kullanımında her an kendisini hissettirebilir (Lacan, 1998, akt. Erdemir, 2019:26). Özne ötekileri birleştiren bir özdür ve bazen onlara boyun eğendir bazen de ötekilere imgesel ve simgesel yansıma alanları sunandır. O bir yansımadır ve bu yansımada imgeden simgeye; oradan gerçeklik boyutuna geçişte önemli kılavuzu dildir. Dil, öznenin bilinçli üretimi gibi görünmekle birlikte büyük ötekinin ürünüdür. Dil, topluluğun topluma evrimleşmesini sağlayan kültürün önemli unsurlarındandır. Bu evrimleşme sürecinde etkin rol üstlenen dil, kültür temelli simgesel bir üretim aracıdır.

Dil, bilinç ve bilinçdışı arasında köprü kurar yani bilinçli özneyi büyük öteki ile buluşturur. Lacan'ın dil ile ilgili görüşleri ünlü dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün dile dair düşünceleri üzerinde köklenir. Bilinçdışının işleyişinin Saussure'ün kuramından hareketle okunabileceğini iddia eder. Dilsel göstergelerdeki gösterilen ve gösteren arasındaki bağıntılarla bilinçdışı simge ve sembollerinin yorumlanmasının mümkün olacağını söyler (Erkan, 2019: 1429). Lacan, dilin var olmak için özneye ihtiyaç duymadığı görüşünü oluştururken Saussure'ün "dil göstergelerden oluşan bir dizgedir" tanımlamasını çıkış noktası olarak almıştır. Saussure, dili gösteren ve gösterilenden oluşan göstergeler bütünü olarak kabul ederken dilin simgesel yönünü vurgulamakla kalmaz dilin insandan önce de var olduğunu bizlere anlatır.

Lacan, Sigmund Freud'un id-ego-süperego üçgenini felsefi bir boyut katarak imgesel-simgesel-gerçek üçgeniyle genişletir. Bu üçgen içinde yapısalcı dilbilimci Saussure'ün dil tanımlaması ve dil-söz ayrımı üzerinden yeni bir kapı aralar. Saussure gösteren ve gösterilen arasında nedensiz bir ilişki olduğuna dikkat çeker. Bu nedensizliğin içinde kültürel dokuyla doldurulabilecek pek çok neden gizlidir. Bu nedenler Lacan'ın kuramında önemli yer tutan ve sosyal yapının yansıması olarak tanımlanabilecek simgesel ile açıklanabilir. Gösterenin gösterilen üzerindeki etki derecesi ve şekli kusursuz bir netlik sunmaz. Bu nedenler imgede simgesel sayesinde var olur. Gösteren ve gösterilen arasındaki bağ nedensiz olsa da onları birbirinden ayıramayacağımız kadar değerli bir kendilik olgusu üzerine köklenen güçlü bir ilişkiden söz edebiliriz. Dil sosyal güçlerin yönettiği ve zamanla sosyal güçler merkezi kaydıka değişen canlı bir mekanizmadır. Bu mekanizmanın toplumsal ömür içerisinde nedensizlik bağını sabit tutarak değişebilir oluşu simgelerin zamanın dönüştürücü etkisine yeni sosyal güçlerin katılmasıyla boyun eğişindedir. Bu değişiklikte bireysel özgürlük söz konusu değildir; sosyal yapı ve içindeki sosyal güçler bu özgürlüğü sınırlandırır. Dil kuşaklarca aktarılabiliriyorsa bu onun sosyal yapının temel taşı olduğunu gösterir (Saussure, 1985). Dil nedenli ve nedensiz göstergeleri bir arada bulundurur. Burada sözü edilen nedenlilik görecedir; yani bir göstergenin farklı bir ya da birkaç göstergeyle kurduğu ilişki ile anlam kazanması ve bu sayede gösteren ile gösterileni arasında kısmi bir nedenlilik bağının oluşması mümkündür. Bu nedensizliğe rağmen gösteren gösterileninden ayrı değerlendirilemez; çünkü gösterileninden kopuk olan gösteren sadece somut bir sessel ögedir; göstereni olmayan gösterilen ise

dilsel varlık kazanamamış olgu olarak kalır (Saussure, 1985). Gösteren/gösterilen ilişki sistemi aslında dil ve söz arasındaki somut, bir o kadar da soyut olan bağıntısal durumlar ile paralellik gösterir.

Dilde uzlaşmayı aynı sosyal/ulusal sınırlar içerisinde gösteren/gösterilen ilişkisi ile doğrudan kurulabilirken farklı dilsel uzamlarda anadil ile var olan öznenin dilsel kendilik yaratma çabası iki dilin gösterenleri arasında eşleşme ilişkisi kurarak gerçekleşmektedir. Gösterenlerin yarattığı çağrışımlar ile gösterilenlerin hissettirdikleri özneye birleşir ve simgesel bir dizge oluşturur. Özneye aslında kendisini dille var edebilmek için hep gösteren arayışındadır. Dil var olmak için insana ihtiyaç duymaz fakat varlığının zaman ötesi boyut kazanabilmesi için taşıyıcı sıfatıyla insandan destek alır. Dilin sosyal/ulusal sınırları içerisinde gösteren nispeten daha değişmezken gösterilenin birey zihninde uyandırdığı etki, bilinçdışından getirdiği çağrışımlar değişkenlik gösterebilmektedir. Herkesin gördüğü mavi aynı değildir, duyumsadığı meltem, hissettiği sızı bütün bunlar bu denli farklıyken gösterilenin kazandığı değer nasıl aynı olabilir? Gösterenler dilin ulusal/sosyal sınırları aşılar başka dilsel alanlara geçildiğinde şekil değiştirir. Bu değişimde dilin ait olduğu sosyal yapı, kültürel muhteva önem arz etmektedir. Nitekim gösteren sosyo-kültürel tarihin simgeleşmiş bir ürünüdür. Gösteren ile gösterileni buluşturan öznenin bilinçdışından toplumsal bilinçdışına doğru akan bağıntı düzlemidir. Gösteren ve gösterilen arasındaki mesafe yaşanmışlıklarla uzayıp kısalmalıdır. Özneye o dilde yaşamış hem bilinç hem de bilinçdışı düzeyinde bir şeyler biriktirmişse mesafe kısalmalı, yaşanmışlık azaldıkça mesafe artar. Büyük öteki ile küçük öteki arasındaki mesafe ile benzer bir durum söz konusudur.

Gösteren-gösterilen ilişkisi özneye-gösteren ilişkisi zemini üzerine kuruludur. Bu konuda Lacan (1966: 467) gösterenin özneyi köleleştiren yönüne vurgu yapar ve gösterenin anlamının öznenin gösterenle kurduğu ilişkide saklı olduğunu belirtir. Küçük öteki öznenin değil aynadaki bedeninin yansımasıdır; bu nedenle de ötekidir. Küçük öteki özneyi taşıyan bedendir; özneye kendilik yansımasına kapılsa da aynadaki imge küçük ötekinin bizzat kendisidir. Küçük öteki özneyi var eden parçalardan biridir ve imgesel düzende var olur. Öznenin bedensel yansıması olan küçük ötekidir, toplumsal yapının, dilin yansıması olan büyük öteki simgesel düzeni anlatmaktadır. Küçük öteki oyun alanında sermaye taşıyıcıdır; büyük öteki kural koyucudur. Özneye toplumu ötekiyle öğrenir, küçük öteki onu büyük ötekiyle buluşturur ve bu sayede toplumsal bir özneye dönüşür. Özneye dille kendisini görünür kılar; büyük öteki de gösterenle simgesel düzleme taşınır. Bir öznenin anlamlı bir değere dönüşmesi diğer gösterenlerle kurduğu ilişkilere dayalıdır. Saussure (1985: 43) dilin konuşan bireyin kişisel işlevi olamayacağını, dil belleğe aktarılırken bireyin bunu kabullenilen edilgen bir özneye daha fazlası olmadığını belirtmektedir. Özneye, gösteren kimliğini kazanabilmek için dile yani büyük ötekine teslim olur.

Freud'un sözdizimin eşdeğerliğini arayışı ile Saussure'un gösteren-gösterilen arasındaki ilişki arayışı benzerdir. Gösterenin gerçek dünyada oluşturduğu oluklardan söylemin gerçeğe yakınlık düzlemine, belirsizliğe, simgesel boyuta akışı, bilinçdışına teması gösterilenle mümkün olmaktadır. Gösteren, öznenin dünyadaki konumuyla birlikte onun varlığının, diğer gösterenlerle içsel teması, dünya sorgulaması, nesnelere kurduğu bağıntılarda kendisini ve özneyi var eder. Gösteren olmadan özneye olamaz (Lacan; 1966: 533). Özneye varlığını gösterenden alır. Her özneye kendi ön bilinç, bilinç ve bilinç dışı üçlemesi ile sözdizim kurgusu oluşturur. Bu kurguda etki derecesi daha büyük olan bilinç dışıdır. Özneyi konuşuran bilinç düzeyi iken konuşma anında özgürleşen bilinçdışısıdır. Kendisi özgürleşirken özneyi yani gösterenleri köleleştirir. Lacan teorisinde büyük öteki ile tanımlanan sosyal yapı, Bourdieu sosyolojisinde habitusu yapılandırılan ve habitusla yapılan sosyal alana işaret etmektedir. Habitus küçük öteki ile eşleştirdiğimiz takdirde Lacan teorisindeki büyük öteki-küçük öteki denklemi Bourdieu sosyolojisinde habitus-sosyal yapı arasındaki bağıntısal ilişki ile benzerlik göstermektedir. İmgesel düzenin yansıması olan küçük öteki habitus ile eşleşirken, simgesel düzenin ürünü büyük öteki sosyal

yapı ile doğrusal eşleşme kurabilir. Habitus edinerek görünür konumu elde eden özne artık bir gösterendir. Sosyal yapıda büyük öteki için küçük öteki ve her bir gösteren için gösterilen olan özneyi bu parçalarla bütüne ulaştıran simgesel düzlem dildir. Dil sosyal yapının sistemsel işleyişindeki ana etmendir. Saussure dil-söz ayrımını yaparak aslında büyük ötekideki küçük ötekiyi ayırt etmemize yardımcı olur. Dil toplumsal olandır, söz öznel. Dil büyük ötekidir, söz küçük ötekidir. Dil toplumsalın sınırlarını çizen simgesel düzendir. Dil toplumsal sınırlarda şekillenir ve bireyi belli sınırlar içerisine yerleştirir. Dil bireyi edilgen konuma taşıırken söz ona aktif eyleyici konumunu sunar. Dil ana gösterendir ve konuşan birey gösterilen olarak onun boyunduruğu altında bilinçsizce söylem üretmektedir.

İki dili, iki büyük ötekiyi bir araya getiren kapsayıcı/birleştirici öteki olan çeviri, iki dil bir söz arasında işlevsellik kazanır. Çevirmen çeviri eylemini gerçekleştirirken iki küçük ötekidir ve karşısında iki büyük öteki bulunmaktadır. Çevirmen her bir büyük ötekiye uyumlu iki ayrı habitus edinmek zorundadır. İki dili bir söze dönüştürücü rolüyle çevirmen her bir göstereni bir diğer gösterenle eşleştirip gösterilen matrisi oluşturmakla yükümlü bir iletişim uzmanıdır. Hem iki dilin yani sosyal yapının habitusunu edinmeli hem de çeviri yapacağı alanın habitusu ile özdeşlik kurabilmelidir. Çevirmen çeviri eylemi sonunda gösteren olabilmek için defalarca küçük öteki olacak, kerelerce gösterilen kalacaktır. Büyük ötekiler ile uyumluluk yakaladığı an simgesel düzlemde kendisini ve çeviri ürününü var edebilecektir.

Sosyal aktörlerin kültürel habitusu: Önbilinç, bilinç ve bilinçdışı

Her birey önbilinç, bilinç ve bilinçdışı arasında sıkışan sosyal bir ruhtur. Bu ruhların fiili ve etkileşimsel birliktelikleri temelli yapıya sosyal yapı denilmektedir. Sosyal yapı, aktörleri ve kurumlarıyla gerçeklik düzleminde kendisine yer bulan somut bir olgu iken, aktörleri ve kurumları birleştirici yönüyle gerçeğe yakın soyutluk düzleminin kurucusudur. Bireysel önbilinç, bilinç ve bilinçdışının organik yöneticisidir diyebileceğimiz sosyal yapı bireyi toplumsala taşır. Toplum ortak kültürel tarih çerçevesinde, aynı coğrafyada aynı dilsel, algısal zeminde insanları birleştirir (Aydemir, 2011). Bir devletin/ülkenin tarihi araştırıldığında farklı bilinçdışlarına temas edilerek gerçekleştirilen yeni nesnel bir bilinçdışına ulaşırlar. Daha açık bir ifadeyle söylemek gerekirse; bir ülke toplumsal çekirdeği ile var olur ve bu çekirdek aslında onun bilinçdışıdır. Toplumsal olanın güç kazanması toplumsal bilinçdışının yönetilebilmesine bağlıdır. Nitekim bilinçdışı, bilimsel, sanatsal, politik üretimin toplumsal esaslarını içinde barındırır. Toplumsal koşullardan bağımsız üretimler, çıkarlarca yönetilen yapay ürünlerin oluşturulması sonucunu doğurur (Çeğin; 2015: 7-9). Toplumsal koşullar ve sosyal genetikle şekillenen ürünler sosyal bilinçdışının toplumsal bilinç düzlemine çıkış şeklidir.

Freud bilinç, önbilinç ve bilinçdışını farklı ve birbiriyle ilintili evrenler olarak tanımlamaktadır. Freud bilinçdışının bilinci ve önbilinci içeren geniş bir evren olduğunu belirtir. Bilinçli olan bilinç düzeyine ermeden bilinçdışı bir ön aşamadan geçer. Bilinçdışının yansıttığı gerçeklik ruhsal gerçekliktir. Bilinç, bilinçdışını temsil etmekte yetersiz kalan daha küçük evrendir; bilinçdışı işlemeye başladığı an alanı tamamen terk etmez fakat özneyi dış dünyaya yansıtan, imgesel alan ile simgesel alan bütünlüğünün sağlanması için önemli bir evrendir. Önbilinç, bilinç ve bilinçdışını birbirine bağlayan bir geçiş yolu gibidir, bir nevi sansür aşamasıdır. Önbilinç bireyin tamamen ussal yönünü yansıtırken bilinçdışı bireyin ruhsal yönünün içe dönük bilinç kapılarını zorlayan gece düşlerinde, gündüz dil sürçmelerinde kendisini görünür kılandır (Freud, 2010: 327-333). Bilinç ussal ile ruhsal arasında denge kurmaya çalışan bireyin dış dünyadaki varoluş formudur. Varoluşunu algıladığı ve yorumladığı ölçüde bilince, onu düşlediği ve ondan kaçtığı derecede bilinçdışına temas edebilir. Bilinçdışı aracılığıyla büyük ötekiyi anlayabilir, bir iç benlik yaratabilir, onunla özdeşleşebilir. Bilinçdışı Lacan'ın kuramında sosyal yapı,

kültürel semboller ve dilsel göstergeler üzerinden büyük öteki ile özdeşlik kurar. Küçük ötekilere sosyal uzamda konumlar kazandıran bilinçdışı bir oluşumun varlığından bahseden Lacan'daki (Erkan, 2019: 1430-1431) küçük ötekinin bilinçli bir özne olarak simgesel alanda kendi ötekileri ve diğer ötekilerle temaslar kurarak kültürel habitus edindiğini söyleyebiliriz. Bilinç, önbilinç ve bilinçdışı birbirinden bağımsız değildir. Bilinçdışı bilincin karşısında yer alan bir evrenden ziyade ondan etkilenen ve aynı zamanda onu çevreleyen bir evrendir. Onun dışındadır ama aynı zamanda onun içinden hareket kazanmaktadır.

Lacan'ın ilgili kuramı habitus kavramının psikanaliz açısından netleştirilmesi hususunda faydalar sunmaktadır. Bourdieu kendisini psikanaliz için yetersiz olmakla itham etse de kendi oluşturduğu sosyolojik evrenin psikanaliz ile temas halinde oluşu yadsınmaz. Bourdieu'nün simgesel sermaye kavramını çalışmamız açısından dil ile değerlendirdiğimiz aşamada Lacan'ın simgesel dil tanımlamasına değinme gerekliliği doğmaktadır. Simgesel dil, ego ideallerin varlık bulduğu toplumsal kabule dayalı alandır. Ego ideal özneyi dilsel alanda konumlandırır. Lacan'ın simgeseli ile Bourdieu'nün simgesel sermayesi aktörlerin tanınma arzusu bağlamında benzeşim gösterebilir. Simgesel sermaye, kültürel sermaye ile tamamlanan ve Lacan'ın 'simgesel dil'i ile güçlenen bir kavramdır diyebiliriz. Lacan'ın kuramındaki *imgesel* alan ile habitusu eşleştirebiliriz. Habitusu tecrübe tümleyici yönüyle ele aldığımızda öznenin büyük öteki olabilme çabasının tarihçesi öz, yenilenebilir yatkinlikler sözlükçesi olarak nitelendirebiliriz (Steinmetz, 2015: 168-185). Her bir deneyim öznenin bedensel parçalanmasına yol açar, her bir parçalanış özneyi yeni imgesel alanlara taşır. Özne parçalanmış bedeninin imgesel bütünlük kazandığı alandır; Freud'un deyişiyle *ego*, Bourdieu sosyolojisi açısından *habitus*dur. Lacan için imgesel alan öznenin simgesel mekanizmanın hâkimiyeti altına girişiyle başlar ve bedensel yok oluşa kadar devam eder. Bourdieu'nün habitusunun üretim alanı Lacan'ın imgesel alanı içerisinde gerçekleşir. İmgesel olanın simgeselin boyunduruğu altında şekillendiği, değiştiği mekanizmada imgesel özdeşleşmeler savunmalar geliştirir. Bu karşıtlıklar özne-beden bütünlüğü ihtimalinin bütünlük habitusunun oluşması için psikolojik şartlar taşıdığı gösterir. Habitus tıpkı öznenin özdeşleşmeler anında yaşadığı bölünmeler gibi habitus da her uyumlulaşma, özdeşleşme anında bilinçli ya da bilinçsizce toplumsal uzamlarda bölünmelere maruz kalmaktadır. Özne toplumsal uzamlarda farklı alanlarla karşılaşır ve her yeni karşılaşma habitusunun yeniden tasarımı beraberinde getirir. Özne artık iki bilinç arasında bedenleşen bölünmüş bir habitusa dönüşür. Daha açık ifadeyle; özne birden fazla alana uyumlulaştığında birden fazla bilinç edinir. Bu aslında habitusunun toplumsal yönünü, öznenin simgesel düzende var oluş şeklini yansıtmaktadır.

Habitus farklı sosyal uzamlarda bölünüp kırılmalar yaşıyorsa, yeni dönüşümlere uğruyorsa öncelikli toplumsal alanın ruhsal temelleri irdelenmeli, sosyal psikoloji analiz edilmelidir. Habitusun kırılmalarını sosyolojik bağlama oturtabilmek onu Lacan'ın ifade ettiği simgesel düzenle birleştirebilecek olan organik bağın psikanalitik özde saklı olduğu gerçeğini kabul etmek mümkündür. Sosyoloji ve psikanaliz birbirinden çok bağımsız iki alan değildir. Bunun en temel ispatı her ikisinin de inceleme nesnesi olan bireydir. Bireyin özneye, bölünmüş ve bütünlük habitusa evrimleşmesini psikanalizden tamamen kopuk bir şekilde değerlendirmek insanın duygular örüntüsü olduğu gerçeğini göz ardı etmektir. İmgesel ve simgesel ile büyük öteki ve küçük ötekiyle Lacan'ın anlattıkları ile habitus, alan, doxa, sermaye ile Bourdieu'nün anlattıkları birbirini tamamlayıcı niteliktedir. Her ikisi de öznenin farklı konumlarda edindikleri özdeşleşmeleri, uyuşmaları hatta uyuşmazlıkları farklı açılardan ele alarak birbirlerinin kuramlarında eksik kalanları tamamlamaktadırlar.

Sosyal bir varlık olan insan Lacan'da üç farklı konuma erişebilir. Daha önce de değindiğimiz gibi bu üç konum imgesel, simgesel ve gerçektir. Lacan'daki aynı evresi Freud'daki egoya, ego oluşumuna denk

gelmektedir. Ayna öznece karşılaşılan, özdeşim kurulan evredir. Özne ilk özdeşimi yabancı öznelerce kurar, kendi bütünlüğüne, imgesel varlığına ilk temasının yabancı varlıklar üzerinden oluşu özneye kendisi için *öteki olma* sonucunu doğurur. Söz konusu yabancılaşma Freud için de kendisini yönetemeyen bir özne olarak karşımıza çıkar. Özne ötekiden farklı bir bendir; imgesel alanda var olan bütünlüklü bir simgedir. İmgesel ve simgesel alanda büyük öteki ve küçük öteki arasında bir özne vardır. Bu özne bazen yöneten bazen yönetilen bir aktördür ve bazen de farklı parçalarını ön plana çıkartan çoklu parçanın tek bir bütünüdür. Freud'un ben (id) dediği özne ben olabilmek için önbilinç, bilinç ve bilinçdışı savaşımını doğru yönetip galip gelmek zorunda olan sosyo-kültürel bir aktördür (eyleyendir). Egemen olan ya da egemen olunan rolleriyle özne, konumlandığı alanlara uygun habituslar edinerek yeni parçalara bölünür. Egemen konumu ele geçirme dürtüsü de egemen bir aktörün takipçisi olma arzusu da bilinçdışının müdahaleleriyle belirlenir. Sosyal uzamdaki konumlara geçiş eyleyici rolüyle eylemlerinin sonucu gibi görünmekle birlikte bilinç ve bilinçdışının ezeli rekabetinin ürünüdür.

Aktörlerin alan hâkimiyeti, egemen olma arzusu ya da boyun eğme içgüdüleri sosyal bilinçdışının bireysel olanda habitus üretme formudur. Sosyal bilinçdışımızda tarihsel öze dayalı aşağılanmışlık hissi hâkimse bireyin edineceği, kültürel, politik, sosyal habitus egemen olunan konuma daha meyilli olmakla birlikte merkez konumdaki egemen aktörün sempatisini kazanmasını sağlayacak eylemlerde bulunmayı tercih edecektir. Sosyal bilinçdışı tarihsel çekirdeğinde mutlak bir erk taşıyorsa bu dürtüyü bireyi hep merkezde olma yolunda eylemler yapmaya itecektir. Bireyler edinecekleri habitusları sosyal bilinçdışıyla yani içlerine doğdukları toplumun psikanalitik tarihleriyle seçerler. Herhangi bir sosyal uzamda aktör olan öznenin habitus edinmesi bilinçli bir tercih olabilir fakat ardına gizlenen itici güç niteliğindeki sebep, motivasyon kaynağı bilinçdışından doğmaktadır. Öznenin bilinçdışı sosyal bilinçdışından bağımsız değildir. Nitekim önbilinç ve bilinç de toplumsal alanın sınırları içerisinde şekillenmektedir. Toplumsal alanın sınırları ise kültürle çizilmektedir. Bu nedenle her özne temas ettiği toplumların kültürlerini edinmeli ve kendi kültürel habitusunu tüm mücadele alanlarında koruyup diğer oyun kurucuları kendi kültürel alanlarına çekebilmeli hem de onların kültürel alanlarındaki oyunlarda etkin olmasını sağlayıcı ikincil bir kültürel habitus edinmelidir. Bunu yapması oyunun mevcut doxalarına uyması ve yeni doxaların geliştirilmesinde söz sahibi olabilmesi için önemlidir. Oyunda doxaları belirleyen taraf olmak güçlü bir sermaye kadar sağlam bir habitusu da gerekli kılar. Sermaye, alan, habitus, doxa ve illusio birbirini takip eden zincir halkaları gibidir. Bu olgular zinciri bir aktörü eyleme iter ve eylemin sonucunu yine aktöre yöneltir. Bu zincirin her bir halkası oluşurken aktörlerin önbilinç süzgecinden geçerek bilinçli eylemlerine az ya da çok müdahil olan görünmez bir bilinçdışı hep vardır ve alanın gerçek eyleyeni odur. Eyleyenleri boyun eğdiren organik bir oluşumdur. Öznenin doxaları istediği gibi anlamasında ve anlatmasında etkin olan yine bilinçdışıdır. Bilinç sermaye oluşturup alana girmek için çabalayandır fakat onun doxalara ve alana/oyuna yaklaşımını belirleyen bilinçdışıdır. Mücadele için motive ya da demotive kaynağı olarak bilinçdışı önbilincin sansürlerine rağmen kendisine göstermeye devam eder. Parçalı yapının bütünlüklü sergilenişi olan özne, önbilinç, bilinç ve bilinçdışının uzlaşım ve savaşımın yaşandığı simgesel bir alandır. Bu alan öznenin içinde ve ötesinde bir yapılanış sergiler.

Önbilinçleri ile alanı tanıyan, bilinçleriyle alımlayan ve bilinçdışlarıyla arzulayan aktörlerin çıkarları onları alana çeker. Çıkarın büyüklüğü oranında sermaye koyarlar ve habitus edinme çabasına girerler. Çıkarın cazibesıyla doxalara boyun eğ ve yeni doxalar inşa ederler, alanda konum edinirler, diğer aktörlerle nesnel bağıntılar kurarlar. Yukarıda da belirttiğimiz gibi çıkar özne için ilk kıvılcımdır, sermaye alana girebilme gücüdür fakat alanda mücadeleyi bilinçli eylemlerle yürütebilmek için vazgeçilmez olan ise habitustur. Bu nedenle alanı önbilinci ile gözlemleyen, alana dair habitusu bedenleştirebilen özne bilinçdışının çıkara değgin arzularını gerçekleştirir. Öznenin kendi özünde

büyüttüğü bir kültürel habitusu vardır. Her mücadele/oyun alanının kendince gerekli kıldığı bir kültürel habitusu vardır. Mücadelenin kuruluş şekli, çıkarın çıkar olarak algılanışı ve algılatılışı alansal bir kültürel habitusu doğurur. Başka bir ifadeyle; alana özgü kültürel habitus aktörlerce tanınır. Alan habitusu, alanda işleyen ve alanı işleten bir tür organizmadır. Bu organizmanın mekanik görüntüsünün ardında işleyen organik bir yapı vardır ve bu yapının temeli alansal habitustur. Ferdinand de Saussure'ün kuramından aşına olduğumuz gösteren ve gösterilenin ters açığı çizdiği noktada habitus başlar ve mücadeleye dair tüm hamlelerin oluşumuna zemini hazırlar; aktörlerin bu zeminde doxalara uygun şekilde hareket etmelerine, alanı yeniden inşa etmelerine, çıkarı dönüştürüp sermayelerini güçlendirmelerine imkân tanır.

Görüldüğü üzere önbilinç-bilinç-bilinçdışı üçlemesi alan-sermaye-doxa-illusio dördlüsünün kesişim kümesi habitustur. Habitus özneyi büyük ötekide görünür kılar, alanda aktör olmasına ve eylemlerinin gerçek öznesi olabilmesine yardım eder. Alanlardaki oyuncular gerek özne gerek aktör gerekse öteki olsun sermayeyle görünürlük, habitusla devamlılık kazanır. Kültürel habitus ilgili kültürün aktörlerce bedenleştirilmesi durumudur ve aktörlere sosyal alanlarda var olma olanağı sunar. Kültür siyaset, inanç, eğitim, sosyal yapı vb. topluma ve özneye dair her şeyi öz çekirdeğinde barındırır. O halde kültürel habitus çoklu parçadan oluşan bir giysidir; diğer habitusları içeren ve onlardan öte olmayı başaran organik bir mekanizmadır. Kültürün bilinçdışının bütün hücrelere sızmış bir oluşum olduğu göz önüne alınırsa aktörleri mücadele alanına sokan bilinçdışı için kültürün bedenleşmiş formu olan kültürel habitusun cazibesi tartışmasız bir hal alacaktır. Kültürel habitus küçük öteki ve büyük ötekini bir arada tutan sosyal yapının ana unsurudur. Kültürel habitus öznelere aktörlere evrilişinde olduğu kadar alanların inşası ve yeniden inşasında da etkindir. Bir alanın inşası ne kadar zor ise yeniden inşası da bir o kadar zordur; hatta yeniden inşa sürecinin daha sancılı olacağını söyleyebiliriz. Bir alanın inşa ve yeniden inşa sürecinin asıl kazanımı alansal kültürel habitusu en iyi şekilde içselleştirebilen aktörlerdir.

Kültürel diplomaside çevirinin araçsallaştırılması

Kültürel diplomasi alanının eyleyicileri etkinliklerini arttırabilmek ve alanda güç sahibi olabilmek için ulusal kültürel sermayenin tüm bileşenlerini kullanmalıdır. Ulusal kültürel sermaye bileşenlerinin birbirlerinden ayrı, birbirleriyle iç içe ve en çok da birbirlerini tamamlayıcı noktalarını öne çıkararak incelemelidir. Bu şekilde uluslararası kültürel piyasanın yönlendirici, doxa belirleyici gücü konumunu edinebilir. Bu inceleme, eyleyicilere sermaye-alan eşleşmesi ile sermaye-alan-illusio üçlemesinin kesişimlerinin doğru saptanmasında yardımcı olabilecek kültür diplomatik araçların tespiti için önem taşımaktadır. İlk bölümde de değindiğimiz üzere, küreselleşen dünya ile birlikte değişen diplomasi anlayışının ürünü olan kültürel diplomasi ulusal cazibeyi canlı tutarak ülkeye saygınlık ve sermaye kazandırmaya çalışan bir alandır. Kültürel diplomasi araçları; öğrenci değişim programları, kültür merkezleri, sivil toplum örgütleri, dil kursları, okullar, sanatsal faaliyetler vb. şeklinde sıralanabilir. Araçları anlamlı kılan alanlarıdır ilkesinden hareketle oluşturduğumuz çalışmada araçsal alanları sosyal yapı, yönetim şekli, dil ve sanat, ekonomik sistemler olarak sınırlandırdık. Çeviri dil ve sanat alanına ait bir araç olmakla birlikte diğer alanlarda da açık ya da örtük bir şekilde araçsallaştırılabilir.

Kültürel diplomasi ile çeviribilim alanlarının temel birleştiricisi kültürdür. Kültürel unsurlar kaynak metni ana formuna kavuşturandır ve aynı zamanda metindeki yüzeysel yapı ile derin yapıyı yapıştırıcı niteliktedir. Bu nedenle çeviribilim alanının önde gelen teorisyenleri kuramlarını oluştururken eşdeğerlik kavramını temel almıştır. Bunlardan ilk sırayı çalışmanın sınırları açısından Eugene Nida'nın aldığını söylemek isteriz. Çeviribilim alanında kültürel farklılıkları ele alan ilk kuramcı olarak Nida'nın eşdeğerliğe yaklaşımı iki çeşit eşdeğerliğe vurgu yapar. Bunlardan birincisi devingen diğeri ise biçimsel

eşdeğerliktir (Karavin, 2016: 128-129). Nida, çeviri metin hazırlanırken kültürel öğelerin taşıdığı öneme değinmiştir. Kültürel yapıların metin üretiliş sürecine etkileri ve toplumsal algıların erek kültürde metnin yeniden üretilişinde oynadığı rol üzerinde durmuştur.

Nida için minimal ve maksimal düzeyde eşdeğerlikler söz konusudur. Maksimal düzeydeki eşdeğerlik, kaynak ve erek metin okurlarının aynı anlama ve algılama koşullarının sağlandığı durumdur. Bu düzey dilsel kullanım ve kültürel tarih benzerlikleriyle mümkündür. Minimal düzeydeki eşdeğerlik, erek okur kitlesince kaynak metin okurlarının metni algıladığı şekil ve oranın anlaşılması durumudur. En iyi çeviriler maksimum ve minimum düzey arasında bir yerlerde eşdeğerlik yaratılabilen metinlerdir. Devingen eşdeğerlik çeviriye konu olan dillerin ve kültürlerin benzeşen ve ayrışan noktalarında varlık bulur. İlgili diller ve kültürler arasındaki benzerlik ne denli çok olursa anlamak ve anlatmak o kadar kolay olur. Başka bir ifadeyle; benzerliğin arttığı oranda kaynak metindeki derin yapı ile erek metindeki derin yapı birbirine yaklaşır, farklılık büyüdükçe aradaki mesafe de aynı ölçüde açılır. Sadece yüzey yapının örtüşmesi güzel bir çeviri metin üretiliş için yeterli bir ölçüt değildir. Nida, aynı sözcük ve kültürel ifadelerin iki dilde birebir aynı olamayacağını fakat işlevlerinin aynı olacağını vurgular ve eşdeğerliğin bu noktada doğduğunu dile getirir (Nida; 2001: 224-225). Güvenilir çevirilerin doğru kurulan eşdeğerlik düzeyleriyle mümkün olacağını vurgulayan Nida için minimal düzeydeki eşdeğerlik biçimsel eşdeğerliğe denk gelirken maksimal düzeydeki devingen eşdeğerliği karşılamaktadır.

Nida, devingen eşdeğerlik kavramının yanlış anlaşılmasından rahatsızlık duyar. Kavramın, pek çokları tarafından iyi etki yaratan erek metnin devingen eşdeğerliği yakaladığı ve bu durumda kabul edilebilir olduğu şeklinde yorumlandığını söyler. Etki ve devingenlik arasında farklılık bulunduğunu belirtir. Kaynak metin ve okuru arasındaki organik bağın aynısının erek metin ve okurları arasında kurulabilmesi devingen eşdeğerliği tanımlayan durumdur. Devingen eşdeğerlik, algısal ve alımlama düzeyindeki eşdeğerlik türüdür. İşlevsel benzerlik kaynak metin ve erek metni anlamsal eşdeğerlikte birleştirir. Kültürel öğelerin yoğun olduğu metinlerde yüzey yapıya değil derin yapıya odaklanılmalıdır. Bazen fonolojik farklılıklara odaklanılan bakış açısı dilsel-kültürel bağlamda işlevsel aynılığı yakalamayı engelleyebilir. Bu nedenle yüzey yapı ve derin yapı, işlev ve etki birlikte ele alınmalıdır (Nida, 2001: 225-226).

Çeviri açısından biçimsel eşdeğerlik işlevsel denklidir. İşlevsel denklik sosyo-semiyotik temelli bazı önemli anlamların yakalanması işlevidir. İlk etapta sözel göstergelerin çözümlenmesi yapılır. Kaynak dildeki gösteren-gösterilen birlikteliğinin erek dilde yakalanması işlevi gerçekleştirilir. İkinci etapta göstergeler, dilsel-kültürel mozaığı oluşturan birimler olarak ele alınır. Üçüncü etap anlamın gönderge durumunun keşfedildiği aşamadır. Dördüncü etapta anlam-bağlam eşleşmesi yapılmaktadır (Nida, 2001: 226-227). Bu dört etap tamamlandığında biçimsel eşdeğerlik sağlanmış olur çünkü göstergelerin işlevsel aynılıkları her iki metinde de yakalanmış olur. Dilsel ve anlamsal doğru aktarım olan biçimsel eşdeğerlik kültürel arka planı ve kaynak metnin dilsel evrenini de edindiğinde metinler arası devingen eşdeğerlik sağlanmış olur. Kültür elçisi konumundaki çevirmenin işlev denkliliği yakalamaya çalıştığı biçimsel eşdeğerlik aşaması, kültürel tarihi, dilsel coğrafyayı ve beşerî yaşanmışlıkları kapsayan devingen eşdeğerliği sağlamaya uğraştığı aşamada harcadığı çabadan görece daha azdır. Devingen eşdeğerlik kültür üzerinde şekillenmektedir. Kültürün bir toplumun bireylerince edinilen doxalar, değerler ve pratikler bütünü olduğu göz önüne alındığında devingen eşdeğerlik sağlamadaki çabanın maksimal düzeyde olmasının gerekçesi netlik kazanır. Çevirmeni çeviri sürecinde en çok zorlayan eşdeğerlik türü olan devingen eşdeğerlik, çevirmeni iletişim uzmanı kimliğinin yanı sıra kültür uzmanlığı edinmeye de zorlar.

Çeviri/kültür birlikteliğini Peter Newmark'ta görmek de mümkündür. Newmark, Nida'nın görüşlerini temel almakla birlikte kültürler arası büyük farkların tamamen bir eşdeğerlik elde etmeyi imkânsızlaştırdığını vurgular. Dahası "kültürel eşdeğerlik" kavramını geliştirir. Metindışı kültürel öğelerin benzerliğini tanımlamak üzere kullanılan bu kavram (Newmark, 1988: 49, 83) anlamsal ve iletişimsel eşdeğerliği barındırmaktadır. Böylece Newmark, Nida'nın biçimsel ve devingen eşdeğerliğini aynı şemsiye altında birleştirmiştir. Her iki kuramcı da metin dışı öge olan fakat metnin derinine işleyen kültürün çeviri sürecini zorlaştırdığını fakat en sağlıklı çevirilerin kültürel bağdaşıklıkta geçtiğini vurgulamışlardır. Kültürel yakınlığın dilsel yakınlık doğurduğunu ve sosyo-psikolojik benzerliği tetiklediğini söyleyebiliriz. Bu nedenle kültürel benzerliklerin fazlaca bulunduğu iki farklı dilin kullanıcıları arasında etkili bir çekim olur ve bu iki kültür arasında yapılan çeviriler ulus edebiyatlarında merkez konuma geçebilir ve ekonomik sermayeye dönüşebilir. Yabancı kültürde benzer olanın uyandırdığı etki oldukça doğaldır ve bir o kadar da güçlüdür. Özellikle kültürel diplomasi bağlamında doğal etkinin yaratacağı güç rekabet alanında (edebiyat, eğitim, sanat, müzik, vb.) sermaye olarak dönecektir. Kültürel öğelerdeki benzerlik derecesi kültürel diplomatik hamlelerde güçlendirici unsurdur ve etki yaratma araçlarının seçimini kolaylaştırmaktadır. Farklı olanın yarattığı cazibe de elbette göz ardı edilemez. Tam da bu noktada Newmark'ın sözünü ettiği birebir kültürel eşdeğerliğin mümkün olmaması durumu devreye girer ve o farklılık merak uyandırıcı şekilde işlenebilirse hedef kitleye etkili bir yumuşak güç uygulanabilir.

Sözlü veya yazılı her metin az ya da çok kültürel bir arka plan taşımaktadır. Kaynak metindeki arka planın erek metinde de benzer bir fonun oluşturulabilmesi ruhsal etki denkliliğine bağlıdır. Bir önceki bölümde de değinildiği üzere kültür sosyal aktörlerin ön bilinç, bilinç ve bilinçdışına işleyen ve onları yönlendirici bir güce sahiptir. Bilinçdışının her köşesine işleyen kültür öznelerinin psikolojik bütünlüğünü belirleyici etmenler arasında yer almaktadır. Bu nedenle bir ulusun etki altına alınmak istendiği durumlarda öncelikle o ulusun kültürel dününü, bugünü incelenmelidir. Nitekim kültür ulusal psikolojinin ana katmanını oluşturmaktadır. İstenilen etkinin yaratılması bu ana katmana yerinde dokunuşlarla daha kolay olacaktır. Erek dilde yeniden üretilecek olan çeviri metinde bu katmanı harekete geçirici hususlar öne çıkarılmalı, negatif etki yaratacak noktalar ise elimine edilmelidir. Ulusu etkilemek bilinçdışına temastan geçmektedir ve bilinçdışı kültürel dokunun içerisinde şekillenen ve aslında ulusları şekillendirici nitelikte bir organizmadır. Kültürel diplomasinin ana hedefinin cezbetme ve bu sayede istenilenleri askeri yaptırım olmaksızın diğer aktörlere yaptırma olması, ulusal bilinçdışına simgesel şiddet uygulayacak kültürel göstergeleri özellikle yüzey yapıda içeren bir çeviri yapılmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada çevirinin üstlendiği jeopolitik görevin önemi de ortaya çıkmaktadır.

Çevirinin jeopolitik rolü

Çeviri bilimler arası özelliği ile öne çıkan teorik ve uygulamalı bir alandır. Dilbilim, sosyoloji, antropoloji vb. alanların yanı sıra siyaset, diplomasi alanları ile de yakın temas halindedir. Değişen dünya algısıyla birlikte bilimsel alanlar da dönüşümler yaşamıştır. Diplomasi ile yakından ilintili olan siyaset bilimi de dönüşüm geçirmiş ve pek çok alt alanı ortaya çıkmıştır. Bu alt dallardan bir tanesi de bir asrı aşkın geçmişle, devingen yapıda görece genç bir alan olan jeopolitiktir.

Jeopolitik, yeni dünyanın genç siyaset bilimlerinden biridir. Jeopolitik, devletlerin coğrafi konumları çerçevesinde çizdikleri politika planlarını, konumlarının avantaj ve dezavantajlarını, sınır komşularıyla olan ilişkilerini, komşu devletlerin siyasi tutumlarını yorumlama stillerini irdelemektedir. Coğrafya ve siyaseti birleştiren jeopolitiğin bilimsel anlamda ortaya çıkışı XIX. yüzyılın sonlarına tekabül etmektedir

(Hasanov, 2012: 199-200). Coğrafi sınırların siyasi kaderin sınırlarında ne ölçüde belirleyici olduğu sorusuna yanıtlar arar. Aslında coğrafi sınırlar ülkenin kültürel habitusunu şekillendirdiği gibi kurulacak politik oyunların alansal habituslarına da etki eder. Coğrafyanın kalıcı izli kader çizme karakteristiği çevirinin ortaya çıkışı ile zedelenmiştir. Çeviri, ülkeleri coğrafi sınırların çizdiği yazgılarının dışına taşıyan önemli bir yumuşak güç aracı türüdür. Simgesel şiddet uygulayabilmek için egemen olunmak istenen kitlenin diline hâkimiyet gerekir ve bu hâkimiyet çevirmenlerce harcanan simgesel emeğin ürünü olarak ortaya çıkar.

Çevirinin yumuşak güç silahına dönüşebilmesi dilsel sermayenin gücüne bağlıdır. Sermayenin gücü oranında coğrafik koşulların çizdiği yazgı silinebilir. Jeopolitikte çeviri tıpkı kültürel diplomasi ile yumuşak güçte olduğu gibi dilsel alandan kullanılacak etkin bir araç, güçlü bir silah ve en önemlisi zengin bir simgesel sermayedir. Dile dair dizgenin özünde kültürel unsurlar bulunmaktadır ve kültürel dizge dilsel öğeleri içeren geniş bir paradigmaya sahiptir. Çeviri kültürel unsurların diller aracılığıyla gün yüzüne çıkmasını diğer kültürlerle kurulacak tanışıklık ve yabancılaşma derecelerinin netleşmesini sağlar. Bu noktadan hareketle çeviri için kültürlerin simgesel dizgede oluşturduğu simgesel bir paradigma tanımlaması yapılabilir. Çeviri, dil-kültür ikiliğinde önemli rol üstlenir; coğrafya ise onları buluşturan ana zemindir. Benzer ve/veya farklı coğrafyalarla tanışık kılmak takip edilen başarılı bir dış siyaset kültürü ile mümkün olabilir. Bu noktada işe koşulacak olan kültürel diplomasi araçsal alanlarından dile dolayısı ile çeviri aracına ihtiyaç doğacaktır. Nihayetinde diplomasi bir iletişim sanatı, çeviri bir iletişim aracıdır. Alana araçsal hizmette bulunması olağandır.

Jeopolitik, coğrafi etmenlerin şekillendirdiği fiziki konum, doğal rezervlerin siyasi bir unsur olarak kullanılarak ekonomik sermayeye dönüştürülüşü, iklimsel etkiler, demografik durum (oran değişimleri), yürütülen iç politika, dış politikayı temas noktaları olarak belirler. Klasik jeopolitik konu alanları etnik kimlik, askeri güç, yayılma stratejileri, güvenlik algısı vb. şeklinde sıralanabilir. Klasik jeopolitiğin teorik alt yapısının genişlemesiyle modern bir paradigma kırılışı yaşanmıştır. Bu yeni jeopolitik için uluslararası alanlarda yürütülen mücadelelerde kültürün, teknolojinin, ekonomik, simgesel sermaye unsurları, simgesel güç araçları odak noktası olmuştur (Hasanov, 2012: 200-202). Tıpkı kültürel diplomaside olduğu gibi modern jeopolitikte de askeri güce dayalı sert güç yerini yumuşak güce bırakmıştır.

Jeopolitik bir ülkenin sosyo-kültürel ve politik arkeolojisidir. Değişen yeni dünya algısına ayak uyduracak niteliktedir; zira coğrafyayı sabit bir konumu ifade eden somut, savunulması gereken bir yer ve bu uğurda güdülen siyaset unsuru olma kalıplarından kurtarmıştır. Coğrafyanın sınırlarının dünya sınırları olduğunun ve aynı zamanda coğrafi avantaj ve dezavantajların doğru yönetilmesinin sermaye döngüsündeki önemini anlaşılmasını sağlayan bilimsel alanlardan biridir. Jeopolitik tıpkı çeviri gibi bilimler arası kesişmelerde kendi alanı için araştırma nesnelere geliştirici niteliktedir. Doğası gereği zaten multidisipliner bir yapıda olan jeopolitik öncelikle coğrafya ve siyaseti birleştirir; ardından onların temas ettiği alanları ve onların alt alanlarını araştırma konuları ve araçsal ihtiyaçları için bilimsel inceleme alanına dâhil eder. Bunların arasında tarih, ekonomi, sosyoloji, ideoloji, demografi sayılabilir. Jeopolitik, coğrafyanın insanı etkileme derecesini, insanı temel araştırma nesnesi yapan hemen hemen bütün bilimlerle ve alt alanlarıyla nesnel bağıntılar kurmuştur. Coğrafya ve politika birleşiminden doğan bu alanın dil ile ve dolayısıyla çeviri ile bağıntılar geliştirip onu araçsallaştırması yumuşak güç kullanımını kolaylaştırır.

Dünya devletlerinin çok uluslu kimlikleri yeryüzündeki coğrafi sınır algılarının değişmesini ve jeopolitik bilimsel inceleme alanlarının genişlemesini sağladı. Bu genişleme sayesinde çeviri ile dolaylı bir temas

kurdu. Çeviri modern anlamdaki jeopolitik için araştırma nesnelere hızlı temas konusunda yardımcı araç olabilir. Çeviri, coğrafya ve politika ilişkisinde ulusal sınırların uluslararası sınırlara geçişi hızlandıran bir yumuşak güç unsuru olarak jeopolitik rol üstlenebilir. Jeopolitik öncelikle fiziki alanla ilgili politik olayları ele alır. Klasik jeopolitikten temellerini alan bu ilk aşamada çeviri doğal kaynakların sermayeye dönüştürülmesinde, sınır komşularıyla olan ilişkilerin güvenlik alanına zarar vermeyecek ve bölgesel hâkimiyet yarışında egemen olan ya da olunan konuma geçişte yazılı ve/veya sözlü iletişime, haliyle çeviriye ihtiyaç vardır. Modern jeopolitikte ise çeviriye duyulan ihtiyaç, ona atfedilen önem daha fazladır. Nitekim modern jeopolitik, kültürel diplomasi ve yumuşak gücün hedef programlarıyla benzerlik taşımaktadır. Bu benzerlikler araç tercihlerinin de paralellik göstermesine yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak çeviri, jeopolitik hedeflere giden yolda kullanılan temel araçlardan birine dönüşmektedir. Edindiği bu jeopolitik görev ile çeviri doğal ve yapay kaynakların, kültürel, sanatsal unsurların, coğrafyanın sunduğu fiziki olanakların uluslararası arenada ekonomik ve simgesel sermayeye dönüştürülmesinde kimi zaman birincil kimi zaman ise ikincil derecede yardımcı araç olmaktadır. Farklı sermayelerin ekonomik sermayeye dönüşmesinde, mücadele alanlarının coğrafi sınırların ötesinde daha geniş bir bölgeye yayılmasında dilleri, kültürleri birleştiren çevirinin edindiği politik/diplomatik rol etkin olmaktadır. Çeviri bu noktada güçlü bir iletişim silahına dönüşerek modern jeopolitiğin araştırma alanlarına hizmet sunmaktadır. Özetle, çeviri hem jeopolitik için araştırma nesnelere belirleme ve incelemede yardımcı unsur hem de jeopolitik rolü olan yumuşak güç aracıdır.

Yumuşak güç aracı olarak çeviri

Askeri kaynaklara, silahlı savunmaya dayalı sert güç küreselleşmeyle birlikte yerini yumuşak güce bırakmıştır. Yumuşak güç, simgesel şiddetin uygulandığı kültürel, sosyal, politik ve simgesel sermayelerin silaha dönüştüğü, cazibeyle çevrelenmiş modern bir güç alanıdır. Bu simgesel alanda tahakküm sahibi olabilmek araçsal tercihlerin hedeflere uygun yapılabilmesine bağlıdır. Aynı zamanda bu tahakkümü devam ettirebilmek için araçların geliştirilip zenginleştirilmesi de gerekmektedir. Nitekim yumuşak güç kaynakları devingen bir yapıda olmalı, sürekli mücadele alan ve koşullarına uygun şekilde yenilenebilmelidir. Bilindiği üzere, yumuşak güç kaynakları sert güçteki gibi kullanılmak üzere beklenen tehdit cephanesi durumunda değildir.

Yumuşak güç kaynakları hoşgörü, kültür, değer ve politik tutumlar şeklinde sıralanabilir. Yumuşak güç kaynakları saklı tutulmaktansa, politik/diplomatik yardımcı araç olarak mücadele alanlarına sunulan, diğer aktörlerle paylaşılan, farklı alanlara yayılan, yayıldıkça sermaye değeri artan kaynaklardır. Söz konusu kaynaklar dış politikada, kültürel diplomaside cazibe arttırıcı, etki uyandırıcı durum yaratılması gerektiğinde ve diğer aktörleri beklentileri karşılayıcı eylemde bulunduracak düşünceye itme noktasında işe koşular. Daha önce de değinildiği gibi yumuşak güç kaynakları ulusal sınırlarda ve sınır dışında kullanılan ve kamusal nitelikli araçlardır. Sivil toplum kuruluşları, ibadethaneler, eğitim kurumları, spor kulüpleri, ticari firmalar, hatta ülke vatandaşları (ünü uluslararası alana yayılan müzisyen, oyuncu, yazar vb. örnek verilebilir) potansiyel yumuşak güç unsurlarıdır (Roselle ve d., 2014: 73). Yumuşak güç bazen kaynakların bilinçli bir stratejiyle kullanılmasından ziyade hiçbir planın ve devlet unsurunun yönetici erki olmadan ortaya çıkabilmektedir. Onu güce dönüştüren bu organik etki ağının kuruluş şeklidir. Basın-yayın organları ve günümüzde medyanın yazılı araçlardan dijital ortama geçişi, medya patronlarının yaptığı uluslararası yayın anlaşmaları, eğitim kurumları öğrenci-akademisyen değişim programları, iş adamlarına yönelik eğitici ve/veya bilgilendirici seminerler, farklı ülkelere açılan dil kursları, teknolojik, ekonomik yatırımlar/girişimler, sanatsal aktiviteler yumuşak gücün doğal yönünü oluşturur. Bu kaynaklar doğrudan devlet müdahalesini gerektirmez. Öznel temaslar, hatta sadece dijital platformlar aracılığıyla hiçbir çabaya girmeden farklı uluslar üzerinde bilinçsiz etki yaratılabilir;

böylelikle istendik sonuçlar elde edilebilir. Çeviri alanı araştırmacılarının sözlü/yazılı metinlerdeki arka plana odaklanmasının ardından, özellikle 1980 sonrası sürecin başlangıcıyla birlikte çevirmenin öznelğinin kabulü ve nihayetinde sosyolojiyle oluşturduğu nesnel bağıntılarla modern diplomasi ve onun uzantısı formundaki yumuşak güçte çeviri ürünü/eylemi araçsallaştırılmıştır. Çeviri, sermaye potansiyeli ve sermaye oluşumuna/devamlılığına yardımcı karakteristiği sayesinde en güçlü yumuşak güç silahları arasında kendisine rahatlıkla yer bulabilmektedir. George Mounin'e (1963: 236) göre metinler çevrilirken kaynak dil toplumuna ait etnografik öğelerin analizi en az ilgili dilin bilinmesi kadar önemlidir. Söz konusu koşullar sağlanmadığı müddetçe tam anlamıyla yeterli bir çeviriden bahsetmek mümkün değildir. Mounin bu açıklamasıyla çevirinin sosyoloji, kültür bilim, psikoloji, kültür dilbilim, antropoloji, edebiyat ve filoloji gibi insana dair alanlarla yakın temasta olduğunu bizlere göstermeye çalışmaktadır.

Çeviride kültürün edindiği değer oldukça önemli orandadır. Kültürel müdahalelerin yer edinemeyeceğinin düşünüldüğü teknik, bilimsel metinler de dâhil olmak üzere küçük ya da büyük kültürel müdahaleler hemen her çeviri metinde kendisine yer bulur. Zira çeviri tüm eyleycileriyle birlikte toplumlar arası sosyal bir eylemdir. Çevirinin kültürel yönüne vurgu yapan Fransız ekolü teorisyenlerinden G. Mounin, metinlerdeki etnografiyi göz ardı etmeme konusunda alandaki teorisyen ve çevirmenlere yaptığı çalışmalarla telkinde bulunmuştur; onun etkisi görece yavaş bir hızla ilerlemiştir. Ardından 1973 tarihli çalışmalarıyla H. Meschonnic dil-kültür bağıntısına vurgu yapmıştır. Çevirinin tarih, edebiyat, dil ve politikayı kapsayan geniş bir kültürel çerçevede değerlendirilmesi gerektiği hususuna dikkatleri çekmiştir. Yine aynı şekilde 1984 yılında Antoine Berman Alman Romantiklerin edebiyat alanında hedefledikleri kültürel birlik hayalinin çeviri alanına aktarılabilceği görüşünü ileri sürmüştür (Cordonnier, 1995 akt.: Cordonnier, 2002: 38-39). Berman bu çağrısıyla çeviride kültürel unsurların önemini, görünürlük ölçüsünü anlaşılır duruma getirmeye çalışmıştır. Daha önce de değinildiği gibi çeviri gösterenler arası ilişkilerin yarattığı gönderge ortamıdır. Gösterenlerin oluşturduğu bu iki dilli ve iki kültürlü mücadele alanı, aynılık ve farklılıkların metinsel düzleme taşıyıp simgesel şiddet unsurlarını hedef kitleye aktaran bir nevi manipülasyon aracıdır. Hipermetinsel dönüşümlerin yaşandığı bir oyun alanıdır ve çevirmen bu güç oyunlarının yönettiği bir eyleyendir (Berman, 2004: 285-286). Oyun kurucusunun (yayıncuları, medya devleri, vb....) gösterenlerdeki manipülatif dokunuş talepleri doğrultusunda doxalar şekillenir ve çeviri ürünü yumuşak güç aracına dönüştürülür. Berman çevirmenlere ve alan teorisyenlerine çeviri metinlerdeki gizli kültürel gücün - kaynak metin açısından önemli bir sermaye değeri taşıyan hususlar- keşfedilip bu saklı simgesel şiddetin hedef kitleye hissedilir kılınmasını önermektedir. Fransız kuramcı, kaynak metindeki bu gizli yumuşak güç silahının erek metne değer kaybetmeksizin aktarılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Berman bu tutumuyla kültürün güç ilişkilerini yönetmede çeviri aracılığıyla simgesel şiddete dönüşebileceğini, yumuşak güç aracı olarak kültürü farklı politik, ekonomik, sosyal mücadele alanlarına çevirmenlerin taşıma görevini bizlere hatırlatmaktadır. İlerleyen kısımlarda Berman'ın çeviri alanındaki bu görüşleri detaylandırılacak olup simgesel sermaye üzerinden sosyolojik alanla kendi kuramsal görüşleri arasındaki nesnel bağıntılar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu kısımda yumuşak güç-çeviri ilişkisini daha çok edebiyat açısından ele alacağımız için kuramcının edebiyat ve çeviri üzerine düştüğü notlardan edebiyatın, bir topluluğun çok dilli alanını biriktirdiği, yeniden topladığı ve harmanladığı geniş bir çevrilecek sanatsal alan olarak gördüğü anekdotuna değinmek yerinde olacaktır.

Edebiyat diller birliğini harekete geçiren, aktifleştiren dilsel-kültürel bir düzlemdir (Berman, 2004: 286-289). Edebi eser toplumsal/ulusal dilin kullanılarak yazıldığı eserlerde dahi birden fazla dil kullanımını içerir. Eserde dilin sanatsal dile, kültürel dile, sosyal dile ve yumuşak güç aracı olarak simgesel şiddet

diline evrilişini gözlemleriz. Etnik ayrışmaları, kültürel dilde toplumsal yaşanırları, toplumdaki bireylerin fiziksel varlık ve ruhsal bütünlüklerini sosyal dil içerisinde görmek mümkündür.

Çevirmen iki farklı etnografik düzlemin bağıntı kurmasını sağlayan uzman eyleyici konumundadır. Çevirmen sadece iletişim açısından değil etnografi açısından da uzmanlaşmalıdır. Edebiyat etnografik yansımanın, sosyo-semiyotik olguların en çok görünürlük kazandığı alanlardan biridir. Bu görünürlüğün çeviri eserde de yakalanması kültürel cazibe oluşturma çabasına hizmet etmesi açısından kaçınılmazdır. Kültürel, sosyal öğelerin en çok hissedildiği, ulusal dilin diller üstü simgesel bir forma büründüğü edebi metinler yumuşak gücün hedeflerine hizmet edecek şekilde çevrilerek kolaylıkla yardımcı araca dönüşebilecek zenginliktedir. Edebi eser çevirisi ulusal dil ve kültürün sermayeleştirilip diğer uluslara sunulduğu, kimi zaman bilinç kimi zaman da bilinçdışı müdahaleleriyle yumuşak güç silahı olabilen etki derecesi yüksek bir ürün ve eylemdir.

Dilsel, kültürel kimliklerin tanıtımı aşamasında çeviri

Her kültür kendi dili içerisinde anlaşılabilir. Herhangi bir duygu, olaylara karşı sergilenen tutum, beden dilinin simgelediği anlamlar kültürel ve kendi ulusal dilinde ifade bulur. Dil kültürel ürün olmakla birlikte o kültürün doğasında şekillenen psikolojik yapının da simgelere bürünme durumudur. Dil kültürel deneyimlerin simgeleştiği andır (Sapir, 1949: 9-11) ve bu anlar eylemlerle birleşerek kültürel kimliği bireylerde bedenleştirir. Bedenleşen kültür, dilde aktif aktarım ürününe dönüşür ve bu sayede farklı alanlarda küçük özne/büyük özne uyumluluğunun yakalanmasına yardımcı olur. Dil, eylemler, psikolojik yapı ve kültürel dokuyla bir bütündür; bu nedenle onun salt kelimeler ve cümlelerden oluşan fonemlerin monemler ile eşleştiği bir düzlem olarak yorumlanması dilsel kimliğin yok sayılması anlamına gelir. Yaşayan, sosyal bir organizma olan dilin bu indirgenmiş yoruma maruz kalması dilsel ürünlerin farklı dilsel evrenlerde yeniden üretilmesini zorlaştırır. Dil sosyalleştirici ve birleştirici bir güçtür; aynı zamanda bireyselliğin gelişmesinde etkilidir; zira konuşmak/yazmak sadece fonetik bir eylem değildir; insanın toplum içinde bireysel hareket edebilen bir özne olmasına yardımcı olur. Kelimeler eylemlerden daha etkili değildir; onların etkisi psiko-sosyo-kültürel temelde yatar. İletişim anında dilsel tercihler bilinçsizce hızla cümlelere dönüşebilir; bu bilinçsiz tercihlerin ardında bilinçsizce, plansızca edinilmiş kültürel kimlik yatmaktadır. İletişimde, özellikle sözlü iletişimde, kelimelerden ziyade onlara eşlik eden dilsel eylemlere karşı daha duyarlı olunmasının (Sapir, 1949: 12-19) sebebi de eylemlerin kültürel ve dilsel kimliğin insan bedeninden sıyrılıp iletişim alanındaki boşluklara yerleşip onları sosyo-kültürel bağlama uyumlulaştırmasıdır. Çevirmen bu boşluklara yerleşen her bir izi iyi analiz edebilmeli ve çift kanallı iletişim sistematizindeki her bir fonem-monem eşleşmesini bu doğrultuda gerçekleştirmelidir. Nitekim çeviri çift yönlü iletişim ağının kurulduğu çift dil ve kültürel kimlik yansımasının yer aldığı simgesel bir eylem alanıdır.

Psikolojik yapı, bireyin içine doğduğu ve kendisini gerçekleştirdiği toplumun kültürel tarihinin dolayısıyla kültürel kimliğin izleriyle oluşur. Kültürel tarihten aldığı yaralar ya da güçle bilinçdışı dokusu bilinci yönlendirir. Kültür, toplumların yaşama, yaşamı anlama şeklidir ve ait olunan ulustan devralınan bir miras gibi dili korur ve yaşamı yorumlamada, anlatmada onun desteğine ihtiyaç duyar. Günlük hayatın sıradan akışı içerisinde gizlenen psikolojik ve/veya fizyolojik formda karşımıza çıkan kültürel kimlik görünürlüğünü dil sayesinde kazanır. Başka bir ifadeyle, bireyin bilinç ve bilinçdışı düzeyine yerleşen, kimlikleşen kültürün farklı dil konuşucuları için anlaşılır olabilmesi ve ilgili dilin kültürel dokusunun biliniyor olması gerekmektedir. Çevirinin bu noktada üstlendiği görev, kaynak metnin üretildiği dilin ve kültürün kimlik analizini erek metinde ilgili toplumun algılayabileceği şekilde sunmaktır. Kültür, çevirmenlerin çeviri eylemini gerçekleştirdikleri anda fonksiyonel bir rol üstlenir ve

çevirmen kendi kültürünü anladığı, kültürel kimliğini içselleştirdiği şekilde çeviri ürünleri üretir (Lefevre, 1992: 14). Çevirmenin kültürel kimliği kaynak metni yorumlama şeklini, dilsel kimliği ise erek metindeki anlatım tarzını biçimlendirir. Bu biçimlenişin bizlere anlatmaya çalıştığı aslında insandır. Çeviri, insana insanı anlatmanın farklı bir yöntemidir. Farklı sosyal çevrelerin edindiği farklı dilsel, kültürel kimlikleri, farklı dünya algılarını, toplumsal ve bireysel ideolojik yapılanışını insanlara gösterme yöntemidir. Çevirmen bu yöntemi uygularken kendi dilsel ve kültürel kimliğini referans almakta, erek metindeki dilsel ve kültürel kimlik ile kaynak metindeki arasında eşdeğerlik kurarken yine kendi kimliklerine sığınmaktadır. Kendisi tarafından yeniden üretilen çeviri metin, kaynak ve erek metinlerin dilsel-kültürel kimliklerinin arasında gölge geçişler yapan çevirmen kimliklerini de barındırmaktadır. Çeviri farklı toplumlardan doğan kimliklerle üretilmiş bir üründür. Farklı ulusları etkilemek için onların dil ve kültürüne hâkim olmak önemli bir koşuldur fakat hedef ulusun güvenini zedeleyici çeviriler sunulmamalıdır. Onun kültürüne ait öğeleri aktarırken çevirmen, daha çok gözlemci ve çeviri sürecinde gerçekleşen bu kimliksel akışın denetleyeni olmalıdır. Çevirmenin, kimlik tanıtıcısı işlevini yerine getiren ve çeviri metinler üretebilen yeterlilikte bir kimlik analisti, iletişim uzmanı olması gerekmektedir. Dil ve kültürün kimlikleşerek kelimelerden daha yüksek sesli etki yaratması, tanınırlık kazanması, anlaşılır olup ilgi çekmesi erek/kaynak ulusun dilsel ve/veya kültürel kimliğine saldırı niteliğindeki eylemlerden kaçınılarak mümkün olabilir. Her metin az ya da çok kimlik tanıtımı yapar. Çevirmene düşen hem kaynak metin hem de erek metinde uygun kimlik örgüsünü kurabilmektir.

Kültürel diplomatik sermaye formları ve çeviri

Pierre Bourdieu'nün kuramsal çerçevesini temellendirdiği kavramlardan sermaye, ekonomik yönünün dışında pek çok farklı forma bürünebilecek niteliktedir. Çalışma çıkış noktaları açısından çeviri alanıyla ve kuram(cı)larıyla uyumluluk gösterdiğine inandığımız sermaye formları, çeviribilim kuramcılarının alanı ele alış şekliyle değerlendirilecektir. Antoine Berman, André Lefevre ve Lawrence Venuti'nin alana dair kuramsal görüşleri Bourdieu sosyolojisinde yer alan kültürel, politik ve simgesel sermaye formlarıyla bağdaşabilirlik derecesi çalışmanın sınırlılıklarına uygun şekilde irdelenecektir. İlgili sermaye formları ve kuramcılar kültürel diplomasi bağlamında ele alınacak ve edinebilecekleri konumları değerlendirilecektir. Sermayenin dönüşüm şekli ve dönüştürücü gücü ilgili form çerçevesince incelenecek, ilgili kuramcının yaklaşımlarının kültürel diplomasi alanına sosyolojik kanalla akışı ele alınmaya çalışılacaktır. Öncelikle sermaye kavramını Bourdieu sosyolojisi bağlamında tanımlamak gerekirse; sermaye alan eyleycilerine bir güç ve konum sağlayan, dönüşen ve dönüştüren yapıda bir kaynaktır. Sermaye, eyleycilerin mücadele alanlarındaki oyunlara dâhil oluşunun, oyunda başarı kazanmasının ve çıkar elde etme durumunun belirleyicisidir (Göker, 2010: 62). Eyleycilerin mücadele alanlarında hangi konumu edinecekleri hususunda belirleyici olan ve sermayenin alandaki dağılımında etkili olan unsurlar; sermayenin miktarı, formu ve eyleycinin onu yönetme şeklidir (Bourdieu, 1989a: 17). Alanlardaki konumlar yine sermaye tarafından belirlenmekte, egemen olan ve olunan şeklinde iki ana konum doğmaktadır. İki konum arasındaki ve konumları elde tutanların kendi içlerindeki mücadeleler, alanı dinamik bir yapıya kavuşturur. Alanın devamlılığı için gerekli olan bu mücadele temelde bir çıkar için doğsa da bu çıkar genelde egemen olan ya da olunan konumundakilerin sermaye elde etmek ve/veya eldeki sermayenin hacmini arttırmak hedefiyle ortaya çıkmakta ve devamlılık göstermektedir.

Birleşik yapı bir olgu olan sermaye içinde farklı türleri barındırmaktadır. Bourdieu sosyolojisinde sermaye türlerinin her biri çoğalabilen, dönüşebilen ve dönüştürebilen bir yapıdadır. Eyleyciler de bu doğrultuda mücadele alanlarına dâhil olmakta ve mevcut sermayelerini büyütme, potansiyel sermaye durumlarını arttırmak, sermaye döngüsünü çıkarlarına uygun şekilde gerçekleştirebilme hedefiyle

alandaki doxalara sadık kalmaktadır (Papilloud, 2003: 45). Sermayenin alanda güce dönüşebilmesi, illusiolar doğrultusunda güç dengelerini yeniden kurabilmesi alansal habitusların eyleyicilerce etkili bir şekilde kullanılan araçlara dönüşmesine bağlıdır. Sermaye alandan, habitustan, doxa ve illusiolardan bağımsız bir olgu değildir. Bu nedenle sermaye türleri-kültürel diplomasi ve çeviri alanları bağlamında-bu olgular ile bütünlük arz edecek şekilde değerlendirilecektir.

Simgesel sermaye: Antoine Berman

Simgesel sermaye kültürel, ekonomik ve sosyal sermaye türlerini belli ölçülerde içeren aynı zamanda onlar tarafından çevrelenen bir alt sermaye türüdür. Bu yönüyle simgesel sermaye diğer sermaye türlerine dönüşebilme niteliğine sahiptir. Aslında tüm sermaye türleri için bu dönüşümcü nitelikten bahsetmek mümkündür. Bu niteliği sermayelere kazandıran kültürdür. Kültür, sermayelerin her bir türünün içerisinde var olan bir olgudur; zira kültür insana dair her ne varsa onu var eden çekirdek yapısıdır. Sermaye formları, özlerindeki bu yapının hacim ve nitelik olarak artabilmesi için iyi korunmalıdır. Özellikle *illusio* yönetimi konusunda öne çıkan simgesel sermaye formu *illusionun* kamuflej sistematiğidir. Daha açık ifade etmek gerekirse; simgesel sermaye elde edilecek ve/veya edilmesi planlanan çıkarın (*illusio*) karşı tarafça hissedilmesini engelleyici algı yönetimidir. Simgesel sermayenin diğer sermaye türlerinden ayrıldığı ana nokta *illusioyu* eritebilme gücüdür. Simgesel sermaye kendisi ile eyleyicisinin biriktireceği/edineceği *illusioyu* saklayabildiği, karşı tarafın kazanılan çıkarı net bir şekilde algılanmasının mümkün olmadığı bir sermaye türüdür. Simgesel sermaye birtakım çıkarları (*illusio*) gizleyerek, onları meşru bir kalıba oturtabilmektedir. İllusiolarla yönelik meşru talepler üretebilen (Swartz, 2011: 67) bir çeşit yumuşak güç aracıdır da diyebiliriz. Mücadele alanlarındaki güç ilişkilerinin çıkar beklentisi üzerine kurulu olmadığı, yasal bir forma kavuşturulmasında etkendir. Elde edinilen birikimlerin herhangi bir çıkara hizmet etmiyormuş gibi gösterilmesi, diğer eyleyicilerde çikarsızlığa ilişkin istendik bir algı operasyonu yapılması durumudur. Simgesel sermaye, eyleyicilere alanlarda edindikleri sermayelerini, çıkarlarına uygun şekilde kazanç sağlayıcı bir kullanım ve aynı zamanda bu durumu cazip bir şekle sokabilme imkânı sunmaktadır. Böylelikle çıkarlar alanlarda gölgelenir ve hatta silikleşir. Çıkarı görünmez kılan bu algı oyunu diğer eyleyicileri ve alanı, alandaki doxaları görünmez bir şekilde yönlendirmeye başlar. Bu görünmezlik içerisinde doğru yönetilen simgesel sermaye eyleyicisini egemen konuma taşıyabilecek gücü içerisinde barındırmaktadır. Şık bir biçim kazandırılan, görünmez bir forma bürünen çıkarlar şan, şöhret ve saygın bir imaj olarak eyleyicilere yeni kimlikler kazandırmaktadır. Bu durumu Swartz (2011: 133) güven tesisi olarak tanımlar ve simgesel sermayenin bir nevi güven inşası olduğunu belirtir. Çıkarın çıkar olarak algılanmadığı, karşı tarafa uygulanan tahakkümün/gücün cazip hale getirilip karşı tarafın rızayla karşılaşmasının sağlandığı biçimiyle simgesel sermaye yumuşak güç ile uyumluluk gösteren önemli bir birikim aracı, dolayısıyla kültürel diplomasi silahıdır.

Simgesel sermaye, kültürel diplomasi ve yumuşak güç için vazgeçilmez olan güveni tesis ettiği gibi tahakküm sahibi olmak isteyen eyleyiciye saygınlık kazandırarak ona eylemlerini yapabilmesinde kazançlar -oyun metaforu açısından kartlar olarak nitelenebilir- elde etmesine imkân tanır. Mücadele alanındaki oyunun yarattığı atmosferin etkisiyle kendisine uygulanan, simgesel şiddetin pek de farkına varmayan egemen olunan grup bilinçsizce rıza gösterir ve simgesel sermayeyi elinde bulunduran taraf sermaye birikimini arttırır (Swartz, 2011: 68). Bu noktada Bourdieu sosyolojisi bağlamında simgesel şiddet olarak karşılık bulan kavramın uluslararası siyaset bilimi açısından yumuşak güce tekabül ettiğini söyleyebiliriz. Şöyle ki; hayatın olağan akışında insanın var olduğu hemen her alanda tahakküm kurma ve onu kabullenme eğilimleri mevcuttur. Simgesel şiddet, tahakkümü elde etmek için başvuru stratejilerin, uyulan yöntemlerin ve uygulamaların tümüdür. Simgesel şiddetin tahakküm-rıza

mekanizmasının bilinçsizce ve doğal olarak yaratılması işlevi onu politikaya (Ölçer, 2019: 34-35) ve modern diplomasiye yaklaştırmaktadır. Ona politik bir yön eklemektedir. Yaşamın her noktasında var olan kurumsal ya da özel her oyun/mücadele alanında tahakküm kurma arzusunun meşrulaştırılma sistemi olarak karşımıza çıkan simgesel şiddet, yumuşak güç ile birebir örtüşmektedir denilebilir. Simgesel sermaye, simgesel şiddet ve yumuşak gücün oyun alanındaki araç formudur aynı zamanda; onların oyundaki konum mücadeleleri, güç ilişkileri, oyun kurulumu ve kartların dağıtılışındaki gizli elidir. Simgesel sermaye, simgesel şiddet ve yumuşak gücün alanlarda üretilmesinde etken sosyolojik bir unsurdur.

Alanlarda simgesel sermaye kullanımı, eyleyicileri eyleme geçiren hedefin özünde barındırdığı çıkar dürtüsünün aşıkârlığını yitirmesi diğer eyleyicilerin öncelikle ön bilinçlerinin oyuna yönlendirilmesi ve ardından yaratılan bu büyümlü atmosferde bilinci tahakküme bilinçsizce rıza göstermesi için bilinçdışı tarafından baskılanmasını sağlayıcı faktörlerin açığa çıkarılması şeklinde işlemektedir. Bu işleyiş pek çok alanda özellikle insana insanı anlatan çeviri alanında ve iletişimin sanatlaştığı diplomasi alanında kendisine organik bir şekilde yer bulabilmektedir; zira insanın özne olabildiği her yerde çıkarsız çıkar olan simgesel sermayeden söz etmek mümkündür. Ayrıca Bourdieu için her alan irili-ufaklı, gönüllü-gönülsüz güç ilişkilerine sahne olmaktadır fakat her güç ilişkisi alanda mücadele devamlılığı adına meşrulaştırılmaya mahkûmdur. Bu meşrulaştırma işlemi çıkarın sosyal, kültürel, politik, ekonomik ve simgesel tüm boyutlarının reddi üzerine kuruludur (Bourdieu, 1977: 183). Çıkarsızlık durumunun güç ilişkilerinde imkânsız olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa tahakküm uğruna uygulanacak olan simgesel şiddetin/yumuşak gücün işlerlik kazanması için gerekli meşru formun simgesel sermaye aracılığıyla yakalanabileceği tezi anlaşılabilirlik kazanabilir. Burada simgesel sermaye temelli simgesel şiddetin aslında simgesel iktidarın oluşması için başvuru yollarından biri olduğunu hatta simgesel iktidarın bir kolu niteliğinde olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Bütün sermaye türleri ekonomik sermayeye dönüşmek üzere mücadele alanlarına yerleştirilir. Gücün kabul edilişi, saygıyla karşılanıp rıza gösterilişinde, gücün meşru form kazanışında etkili olan simgesel sermaye de ekonomik sermayeye dönüşme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Yarattığı çıkarsızlık algısıyla ekonomik sermayeye dönüşme yolunda işe koştugu en önemli araç dildir. Mücadele alanı çok uluslu aktörlerden oluşuyorsa simgesel sermayenin yeni silahı, aktif eylemi çeviri olacaktır. Egemen olunmak istenen taraf üzerinde simgesel bir etki yaratabilmek ve böylelikle yumuşak güç uygulayabilmek için en etkili, bir o kadar da çıkardan uzak görüntüsüyle iletişime başvurmak kaçınılmazdır. Antoine Berman'ın çeviri alanının felsefi boyutuna sunduğu katkı ve edebi eserlerin çevirisinde neyin tehlikeye girdiği, neye dikkat edilmesi gerektiği konusunda yaptığı çalışmaların değeri tartışma götürmez. Bu büyük çeviri düşünürü, alana herkesçe bilinen kitaplarının dışında, makaleler, sunduğu sözlü bildirilerle ve verdiği seminerlerle önemli eserler kazandırmıştır. Alman Romantiklerin görüşlerinden hareketle çeviri alanına-özellikle yazın çevirisi- kültürel bakışı yerleştirmek isteyen Berman, Fransızcanın yanı sıra İspanyolca çalışmalar sunmuş aynı zamanda alana kuramsal katkılarını uygulamayla da destekleyerek edebiyat alanında çeviri eserler üretmiştir. Çevirinin yaşayan bir eylem olduğunun ve çevirmen öznesinin bu eylemi gerçekleştirirken yabancıda kültürel bir keşif yaptığını bizlere duyumsatmaya çalışan anlayışıyla Berman, ötekideki dilin kültürel arkeolojik kazısının yapılarak kaynak metne uygun şekilde erek dil ve kültürde eserin çeviri yoluyla yeniden üretilebileceğinin altını çizmektedir (Farrokhi, 2009: 183-197). Birçok eserle alana hizmet eden ünlü Fransız kuramcının çeviri alanı için yaptığı şey aslında simgesel sermayeler üretmek ve başka aktörlerce farklı simgesel sermayelerin üretilip alana sokulmasını sağlamaktır. Eserlerdeki kültürel öğelerin önemine vurgu yapar, yanlış ya da eksik yapılan aktarımların, hatalı özdeşimlerin, eşdeğerlik yanlışlarının doğurabileceği olumsuzluklara karşı çevirmenleri ve alan kuramcılarını uyarmaya çalışır.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Antoine Berman ismi çeviri etiği, yabancılaştırma ve *sadık* çeviri kavramlarıyla özdeşleştirilmektedir. Sadık çeviri kavramıyla sözcüğü sözcüğüne çeviri kastedilmemekte, aksine hedef kültürü yansıtan yabancı öğelerin öne çıkarılması anlatılmaya çalışılmaktadır. Berman için çeviri hem yabancı olanın imtihanı hem de yabancı için imtihandır. Şöyle ki; eserin içerdiği yabancı unsurları kendi yabancılığı içinde erek okura anlaşılır kılmak hem de yabancıyı öz kaynağından, dilsel coğrafyasından koparmak, ait olduğu dilsel zeminden sökmektir (Berman, 1985: 284). Berman için çeviri bu yönüyle ikili yabancılık işlevini barındıran dilsel-kültürel bir eylemdir. Berman, Venuti'nin yerelleştirme olarak tanımladığı yabancı olanın aktarım formülünü natüralizasyon şeklinde kullanmayı tercih etmiştir. Berman, Alman Romantiklerinden etkilenmiş ve Friedrich Schleiermacher, Schlegel kardeşler ile Walter Benjamin'in görüşlerini kendi kuramsal bakış açısı içerisine yerleştirmiştir. Alman Romantiklerden *potansiyelizasyon*, Goethe'den ise *yansıma* kavramlarını ödünç alıp kendi çeviribilimsel vizyonunu analitik bir zeminde oluşturduğunu hatırlamak gerekirse, Berman'ın pek çok aktörü sürece dâhil eden çeviriyi kolektif kimlik kurucusu, kültürel bağıntıların alanlarda sermaye gücünü arttırıcı bir etkiye sahip olacağı bir konuma taşıdığı söylenebilir.

Berman'da öne çıkan üç kavramdan çeviri etiği pozitif ve negatif olmak üzere ikiye ayrılır ve iki tür çevirmen tercihi doğurur: kaynak metne sadık kalan ya da ihanet eden; kültürel direnç gösteren ya da yabancılaşmayı önceleyen sözcüğü sözcüğüne çeviri yapan. Hangi noktada durursa çeviri ürünü de o pozitif ya da negatif etik anlayışıyla üretilmiş olur. Negatif etik çevirmenin kendi dilsel-kültürel kimliğine bağlılığı ve onu yüceltme arzusuyla yerelleştirmeye yani Berman'ın tabiriyle natüralizasyona yönelmesi durumudur (Berman, 1984: 17-18). Pozitif etik ise kaynak metindeki yabancı kültürel öğeleri doğrudan aktarmaktır. Negatif etikte çevirmen artık metni yeniden üreterek aslında ikincil yazar kimliğine bürünür; pozitif etikte ise çevirmen konumunu hiçbir şekilde terk etmez. Kültürel diplomasi açısından ele alındığında; farklı bir dilden çevrilecek eser, sanat değeri taşıyan ya da diplomatik, politik bir niteliği olan bir metin ise; kendi ulusal, dilsel ve kültürel sermayesinin daha güçlü olduğunu ulusa göstermek için negatif etik çerçevesinde yeniden üretilebilir. Farklı bir dile çevrilecek ise bu defa karşı ulusun sosyal, politik ve ekonomik aktörlerini, sanatçıları etkilemek ve kendi kültürel dokusunu gösterebilmek için pozitif etik takip edilebilir. Bu tercihleri belirleyen hem çevirmen kimliği hem de çevirinin gerçekleştirilme sebebidir. Çeviri eylemi hangi amaçla gerçekleştiriliyorsa çevirmenden o doğrultuda etik beklenmelidir. Her tür etik anlayışı da simgesel sermayeye hizmet eder şekilde kullanılmalıdır. Yumuşak güç açısından da açıklamak gerekirse, bu ancak edebi eser çevirisi üzerinden örneklendirmeye yapılabilir. Kültürel cazibe yaratabilmek için eserlere yapılacak müdahalelerin uygulanmak istenen yumuşak gücün boyutuna ve içeriğine uygun olması gerekmektedir. Yumuşak güç için görece daha geniş fırsatların bulunduğu edebi eserler sosyal hayatın tüm yönlerini içinde barındıran ve kültürel öğelerle bezenmiş eşsiz bir simgesel sermaye aracıdır. Ekonomik sermayeye dönüşme potansiyeli yüksek, kültürel donanımlı simgesel sermaye örnekleridir. Çevirmen edebi eseri çevirirken onun bir ulusun toplumsal hayatının dünü, bugünü ve yarını olduğunu göz önünde bulundurarak kaynak metindeki yabancılara müdahalede bulunmalıdır. Nitekim *iyi* ve *kötü* dengesinin en hassas olduğu alanlardan biri edebi alandır çünkü kendisi sosyo-kültürel hayatın izdüşümüdür.

Berman yabancı olanın reddine olumlu yaklaşamaz. Ona göre yabancı olan eserde savunulması gereken bir kültürel kimliktir ve reddedildiği takdirde ortaya çıkan çeviri ürünü maalesef kötüdür. Berman'ın kötü olarak nitelediği ve negatif tutum takındığı bu çeviri yaklaşımı mücadele alanlarında aktörlere/eyleyicilere "çıkarsız" çıkarlı simgesel sermayesini kültürel, politik özellikle de ekonomik sermayeye dönüştürme imkânı tanıyan bir yönelimdir. Bazen de bu durumun aksi gelişebilir. Eserlerde yabancı kalarak kültürel sermayesini sunabilir ve böylece simgesel sermayesinin kendisine kazanç getirmesini sağlayabilir. Önemli olan pozitif ya da negatif etiğin doğru yerde ve doğru ölçüde

uygulanmasıdır. Nitekim amaç çıkarın gizli kalmasıdır. Sembol sermayenin çıkarırsızlık kisvesinin bozulmaması için çeviri ürünü yeter derecede *iyi* ya da *kötü* olmalıdır. Her iki kültür eşit derecede eserde var olabilmelidir. Kuramcı için çeviri kaynak metine bağlı olmalı; eğer erek kitle odaklı olması gerekiyorsa bu defa yapılacak olan çeviri etnosantrik olmalıdır (Rougé, 2015: 13). Berman çeviri eyleminin ve ürününün kültürel boyutunun önemini açıklarken çeviri etiğini, *iyi/kötü* çeviri kavramlarını kullanmayı tercih etmektedir. Çevirinin ideolojik savaşlarda ve kültürel güç mücadelelerinde önemli bir araca dönüşebileceğine değinir. Onun için çeviri kaynak metinde olanların *iyi* ya da *kötü* aktarımından ibaret bir eylem değildir. Eserlerdeki yabancıların silinişiyle kültürel asimilasyon aracına dönüşebilecek güçte bir sembol sermayedir. Kültürel bağıntılar kuran bir diyalog kontrolcüsü ve bağıntıları koparacak, kendi kültürünü üstün gösterecek bir yumuşak güç aracıdır. Çevrilecek sözlü ya da yazılı metnin tarihi, kültürel, sosyal ve metafiziksel arka plan üzerine örüldüğü gerçeği göz ardı edilmeden hümanist bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğine vurgu yapan Berman, çevirmenin eylemini gerçekleştiren sosyal bir özne olduğunun da altını çizmektedir. Bu öznenin sözlü ve yazılı evrene girerken bu evrenin hemen her katmanında yer alabilecek öteki izlerini doğru takip etmesi gerekmektedir. Çeviri eylemi bir nevi ötekideki yabancılıkları yakalamak ve onları erek metinde çözümlenerek karşı tarafa açmaktır. Bu işlem sembol sermaye edinme ve onu geliştirme yolunda yapılacak hamleleri de görünür kılmaktadır. Kültürel güç ilişkilerinde çeviri bazen oyun kartlarını dağıtan bazen de oyun kartlarının bizzat kendisi olmaktadır; güç ilişkilerinde yıkıcı ya da yeniden üretici etkinliğe sahiptir. Berman'ın bakış açısıyla kimi zaman kültürel manipülasyon kimi zaman da kültürel asimilasyon aracı olarak karşımıza çıkan çeviri, kültürel ilişki yöneticisi yönüyle ve özellikle *kötü çeviri* formuyla kültürel diplomasi ve yumuşak güç için güçlü bir sembol sermayedir.

Kültürel Sermaye: Lawrence Venuti

Kültürün mücadele alanlarında güç ilişkilerinin kuruluşu ve yönetiminde önemli bir sermaye formuna bürünebileceğini Bourdieu eğitimde doğan başarı farklılıklarını incelediği çalışmasıyla ortaya koymuştur ve böylece kültürel sermaye kavramını üretmiştir (Bourdieu, 1986: 243, Bourdieu & Wacquant, 1992: 160). Daha açık ifadeyle; eğitim sistemlerinde başarı ya da başarısızlığın temel nedenleri arasında, hatta başında, kültürün sayılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu çalışma onu kültürel sermaye kavramını geliştirmeye itmiştir. Bourdieu'nün, kültürün alanlardaki gizli ama bir o kadar da baskın olan rolünü ortaya çıkarmak üzere kullandığı bu kavram genel kültür bilgisi, sözel beceri, eğitim sistemleri, estetik tercihler, bilimsel art alan bilgisi, bilimsel yeti ve pedagoji gibi pek çok dizgeyi içinde barındıran geniş perspektifli bir organizmadır. Özellikle itibar ve başarı kazanma, bilgi üstünlüğü kurma gibi illüzyonlar ekonomik bir biçimden uzak kalarak kültürel sermaye aracılığıyla kendilerine mücadele alanlarında yer bulabilirler. Kültürel sermaye ekonomik sermaye görüntüsünden uzak olsa da ekonomik sermayeye dönüşecek ve onu kendisine dönüştürecek güçte bir sermaye türüdür. Nitekim ekonomik sermaye için kullanılan yöntemler kültürel sermaye birikiminde de kullanılabilir; böylece nesiller arası aktarım döngüsü ekonomik bir boyut da kazanmış olur. Kültürel sermayenin sağladığı bilgi, tecrübe, saygınlık, başarı ve itibar, ulusun diğer eyleyicileri için farklı alanlarda elinde sermaye gücünü bulundurmasını sağlar.

Kültür yoluyla edinilen yatkinlikler bütünü olan kültürel sermaye bilgi, beceri, yetenek, (akademik) başarı ve itibar unsurlarını içermektedir. Her özne/eyleyici bir ötekiyle temasa geçtiğinde sosyal hayatın içerisinde yeni fikirler edinebilir, kendine özgü beğeniler geliştirebilir ve edindiği sosyal deneyimler doğrultusunda eylemler dizgesi oluşturabilir. Bütün bunların ardında; onu ve çevresini saran, onun ve çevresinde var olan bilinçli ve/veya bilinçdışı eylemlerin ana arteri olarak kültür yatmaktadır. Sosyal hayatın içinde yaşayarak (bilinçli/bilinçsiz) edinilen kültürel sermayesini özneler/eyleyiciler ötekilere

aktarır; bu sayede kültürel sermaye devamlılık kazanır. Ekonomik sermaye ile aynı stratejiler kullanılarak kültürel sermaye edinilebilir, geliştirilip biriktirilebilir fakat bu iki sermaye türünü birbirinden keskin çizgilerle ayıran önemli bir nokta vardır. Kültürel sermaye ürünleri anlamlı oldukları yerlerde ve anlaşılır oldukları ölçüde, kabul edildikleri anda değerli olabilirler; ancak bu şekilde eyleyicisine kazanç getirebilir (Swartz, 2011: 111). Ekonomik sermayenin bu sosyal kabule, kültürel anlaşılabilirliğe ihtiyacı yoktur. O tamamen nesnel ve somut algılar üzerinden var olabilir. Kültürel sermaye cezbedici olmalı, saygınlık uyandırabilmeli ve öteki yakınlığını kurabilecek zenginlikte olmalıdır.

Bourdieu, kültürel sermaye türlerini kurumsallaşmış, somutlaştırılmış ve nesneleştirilmiş olarak üçe ayırmaktadır. Çocukluktan itibaren edinilmeye başlayan somutlaştırılmış kültürel sermaye aileye aktarıcılık hususunda önemli bir rol atfeder. Aileyi kültürel sermaye birikimi için kilit aktarıcı konumuna taşır. Bu rol, eğitim hayatının başlamasıyla birlikte eğitimcilerle aktarılır. Bireyin somutlaştırılmış kültürel sermaye birikiminde önemli olan iki kurumdan ilki aile, ikincisi eğitim kurumlarıdır. Bu sermayenin ana hedefi bireyi hayata hazırlamak, onları somutlaşmış kültürel determinasyonları algılayacak ve alımlayacak duruma getirmek; ayrıca toplumsal hayatın içerisinde var olabileceği, kendi yeterlilikleri çerçevesinde bir takım bilgi, beceri ve donanım sunmak; böylece ona sosyal uzamda bir konum kazandırmaktır. Somutlaşmış kültürel sermaye bilinçsiz kazanımdan ziyade pedagojik etkinlikler aracılığıyla bireylere edindirilir (Swartz, 2011: 112). Bu bir süreçtir ve pedagojik eylem planı içerisinde şekillenmektedir.

Somitlaşmış kültürel sermayenin zenginliği/eksikliği bireylerin alanlardaki başarı-başarısızlık, egemen olan-egemen olunan, ödül-ceza gibi sistemlerde devreye girmektedir. Bu hususa dayanak olarak Bourdieu Fransa'da yaptığı araştırmaları sunmakta ve öğretmen-öğrenci ilişkisinde somutlaştırılmış kültürel sermayenin sınavda-derste başarı konusunu nasıl etkilediğini gözlemlediğini belirtmektedir (Bourdieu, 1989b: 48-81). Bu noktada somutlaştırılmış kültürel sermaye türlerinden dil kullanımı, bireyin toplumsal hayatta gireceği tüm alanlarda kendisine pozitif ya da negatif algı olarak dönecek, kazanç ya da kayıp yaşatacak güçtedir. Dil kullanımı kişiyi itibar sahibi de yapabilir itibar zedelenmesine de yol açabilir ve bu durum onda ekonomik ve simgesel sermaye zayıflığını doğurabilir. Bourdieu, pedagojik yolla edinilen somutlaştırılmış kültürel sermayenin bilinçli yönlendirmeler dışında, öznenin kendi öznel/sosyal zihni dışında birikmesinin mümkün olmadığını altını çizer (Dursun, 2018: 84). Somutlaştırılmış kültürel sermayenin birikimi aynı zamanda öznenin bireysel yetenekleri ölçüsünde artış ve devamlılık gösterebilir. Bu sermaye türü onun bireysel yeteneklerinin sosyal uzama uyumlu bir boyut kazanmasını böylelikle güçlü bir konum edinmesini sağlar. Somutlaştırılmış kültürel sermaye devamlılık arz edebilir, sürekli değişim ve dönüşüm yaşayabilir. Form değiştirme niteliği onu simgesel sermayeye yaklaştırmaktadır.

Nesneleştirilmiş kültürel sermaye türü ise; sanat, bilim ve sosyal alandaki tüm üretimlerin, sarf edilen simgesel emeklerin kitaplara, şarkılara, tablolara, buluşlara dönüşerek nesneleşmesi durumudur. Aslında bu sermaye türü somutlaştırılmış kültürel sermayenin devamlılığı niteliğindedir. Nitekim nesneleştirilmiş kültürel sermaye, somutlaştırılmış kültürel sermayenin kazandırdığı bilgi, beceri ve yeteneklerin somut ürünler olarak nesneye dönüştüğü andır. Bu sermaye türü ile nesnelleşen ürünlerin ekonomik sermaye getirisi, güç kazandırma oranı, simgesel kazanç durumları sorgulanmaktadır. Bu sermayenin güç ilişkileri sisteminde edindiği rol, sanat, bilim, edebiyat vb. alanların yönlendirilmesindeki etki derecesi de önem taşımaktadır. Estetik alımlama yöntemleri, sanatsal duyumsama, bilimsel heyecan hissi ve ihtiyaç algısı; bütün bunların yönetilişinde nesneleştirilen ürünlerin (kültürlerin) konumu da bu sermaye türü içerisinde irdelenmektedir. Nesneleştirilmiş kültürel sermaye eyleyicisine hem ekonomik hem de simgesel sermaye sağlar. Örnek vermek gerekirse;

bir söz yazarının güftesinden hem maddi hem de manevi kazanç elde ettiğini düşünürsek ve dahası güftesi farklı dillere çevrilirse bu kazançlar ikiye katlanacaktır. Güftesinden hem ekonomik sermaye elde edecek hem de güftesiyle birlikte alanda saygınlık kazanacak, konumunu iyileştirecek böylelikle simgesel sermaye edinecektir. Bu durum alanda yeni eyleyicilerin olmasını da sağlayacaktır; menajer, yapımcı, dağıtım firması ve basım evi sahipleri gibi pek çok eyleyici alanda güç mücadelesine girişecektir. Bu nesneleştirilmiş kültürel sermayeden ekonomik ve simgesel çıkar elde etmek için ve alandaki güç dengelerini yeniden kurmak için yeni oyunlar başlatılacaktır. Nesneleştirilmiş kültürel sermaye çoklu eyleyicilerin olduğu bir oyun alanına sürülen güçlü bir karttır.

Kurumsallaştırılmış sermaye birikimi sayesinde elde edilen belge öznelere/eyleyicilere farklı alanlardaki oyunlara/mücadelelere girebilme hakkını ve bu oyunlardan/mücadelelerden farklı sermaye türleri kazanabilme fırsatını, aynı zamanda alanlarda konum elde etme hakkını vermektedir. Bu belgeler bir tür değer sertifikasıdır. Mücadele alanlarında egemen konumu elde edebilmek için bu sertifika önemlidir; aynı değer sertifikası ve kültürel sermayeye sahip olunması durumunda rekabetin kazananını belirleyici unsur olarak belgenin alındığı kurum öne çıkmaktadır (Bourdieu, 1986: 248). Akademik kurumların alana hâkim olacak ölçüde itibar kazanması, sunduğu belgenin de eyleyiciler üzerinde diğerlerine göre daha etkili olması kaçınılmazdır. Bu nedenle mücadele alanlarına güçlü bir sermaye donanımı ile girmek için somutlaştırılmış nesnenin içselleştirilip geliştirilmesi, uygun şekilde yönetilmesi önemlidir. Kurumsallaştırılmış kültürel sermaye diğer sermaye türleri gibi ekonomik sermayeye dönüşebilme potansiyelini taşımaktadır. Bu noktada saygınlık derecesi ekonomik sermayeye ulaşmayı kolaylaştırmakta; yani daha saygın kurum belgesi daha fazla ekonomik sermaye edinme/biriktirme potansiyeli demektir. Kurumsallaştırılmış sermayede sosyal çevrenin, kültürel tarihin, toplumsal sınıfların, hatta toplumsal bilincin etkileri de söz konusudur. Sadece öznenin somutlaştırılmış kültürel sermayesi değil ait olduğu toplumsal uzam ve edindiği sosyal statü de etkilidir.

Çevirmenler alanlarda kültürel sermayeleri ile var olma savaşı verirken pek çok çeviri ürünü üretirler fakat yazar-yayınevi-okur üçgenini bir arada tutan çevirmen, kimliksiz hatta öznesiz bir özne gibi kalakalır. Amerikalı çeviribilim kuramcısı Lawrence Venuti çevirmenin bu gölge durumunu incelemiş ve *The Translator's Invisibility* adlı eseri kaleme almıştır. İlgili eserde dört tema öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, Anglo-Amerikan dili *kültür çevirmenleri* çevirilerini akıcı şekilde yaptıkları ölçüde başarılılar ve bir o kadar da görünmezler. İkincisi, telif hakları konusunda çevirmenler ayrımcılığa maruz kalırlar. Üçüncüsü, diğer dillere yapılan çevirilere kıyasla İngilizce daha düşük bir yüzdeliğe sahiptir. Dördüncüsü ise; kültürel ötekilerle kurulan Anglo-Amerikan ilişkilerde dışarıdan emperyalist içeriden yabancı düşmanlığı olarak algılanabilecek ilginç bir durum söz konusudur⁵. Burada öncelikle kültür çevirmenliği ve kültürel öteki kavramlarını çalışmamız sınırlarında açmak gerekirse; çevirmen, okur için anlaşılır, akıcı, kültürel farklılıkların silindiği bir çeviri yaptığı durumda yazarla okur arasındaki yabancılaştıran mesafe yok olur ve mesafeyle birlikte çevirmen de yok olur. Venuti'ye (1995) göre pratikte yapılan, kaynak metindeki -özellikle edebi eserlerdeki- kültürel öğelerin farklı müdahalelerle erek kültüre aitmiş izleniminin yaratılmasıdır. Kaynak kültüre özgü öğelerin eserlerden silinmesi "rahat okuma" sağlamakla birlikte kültürü tek tipleştirme tehlikesini doğurmaktadır. Venuti bu durumun politik, ideolojik hedefler doğrultusunda kullanıldığı ve çevirinin istendik imaj yaratma, önyargı oluşturma gibi amaçlara hizmet eden akıcı, çevirmenin ve kaynak kültürün izlerinin silindiği bir ürüne dönüştüğünü vurgulamaktadır. Bu noktada kültürel diplomatik ve yumuşak güç hamleleri için uygun ortamı yaratmaktadır. Nitekim bu şekliyle çeviri bir nevi okura pozitif ya da negatif algı üretimi

⁵ https://www.researchgate.net/profile/Anthony-Pym3/publication/262887373_Venuti's_Visibility/links/53fdf3200cf2dca80003c35f/Venuti-Visibility.pdf Erişim: 21.08.2021 Saat :18:00

sunan bir eylemdir. Çevirmenden somutlaştırılmış kültürel sermayesini kendisini yok etme pahasına nesneye dönüştürmesi beklenmektedir. Kültürel çevirmenlik akıcı okumanın sağlandığı durumdur; kültürel öteki ise kaynak metinde yazarıyla ve içinde akıp giden sosyal hayatıyla var olan nesneleştirilmiş bir kültürel sermayedir. Yerelleştirme yaparak, Venuti'nin tabiriyle rahat okuma sağlayarak, bu sermaye yok edilip erek kültür dokusuyla yeniden üretilmektedir.

Venuti, illüzyonist ve manipülatif etkiye göndermede bulunan *görünmezlik* kavramını gözlem yaptığı çağdaş İngiliz ve Amerikan kültüründeki çevirmen öznesinin durumunu ve eylemlerini tanımlamak için kullanmaktadır (Venuti, 2017: 1). Venuti hem eylem hem ürün; hem eyleyici hem de okur açısından değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu nedenle hem süreç hem de sonuç odaklıdır denilebilir. Bu açıdan onun çalışmalarında çeviri ürününün eleştirel değerlendirilmesi boyutunun olduğu da görülmektedir. Çeviri metinde akıcılık yakalanarak yazar ve okur arasında bir tür şeffaflık ağı kurulur fakat bu yanıltıcı bir şeffaflıktır. Çevirmenin kendi somutlaştırılmış kültürel sermayesini kullanarak ürettiği bu manipülatif şeffaf ağ yazarın ve eserin ait olduğu kültürel köklerin yok edilmesine yol açar. Okur bu illüzyona kapılır. Burada okura düşen kültürel okur-yazar olma yetisidir. Kendi somutlaştırılmış kültürel sermayesi ile buradaki illüzyonu fark edebilmesidir. Eğer okur sağlam bir somutlaştırılmış kültürel sermaye ile çeviri alanına girse bu şeffaflıktaki manipülatif eylemleri sezinleyebilir.

Özellikle yazın çevirisine odaklanan Venuti (1995), söz konusu yanıltıcı şeffaflığı reddetmektedir. Nitekim ona göre edebi eser ötekinin yansıtılması ve farklı olanla okurun şaşırılması işlevini yerine getirmelidir. Edebi eser okurun farklılık keşfinin büyümesine kapılmasını sağlayan nesneleştirilmiş bir kültürel sermayedir. Yerelleştirme ve yabancılaştırma eylemlerine de uygun bir zemini vardır. Venuti'nin bu iki eyleme yaklaşımı aslında kültürel diplomasi ve yumuşak alanlarının sınırları ile uyumluluk göstermektedir. Venuti akıcı okuma adı altında yapılan yerelleştirmenin stratejik bir kültürel manipülasyon olduğunu belirtmekte ve yabancılaştırmayı, yabancı düşmanlığı ve kültürel narsisizme bir direniş şekli olarak değerlendirmektedir (Venuti, 1995: 20). Venuti, çeviri eylemini kültürel ve dilsel farklılıklar arasında kurulan bir iletişim olarak düşünür. Ona göre; çevirmenin yaptığı bu farklılıkları en aza indirmek ve/veya silmektir. Çeviri eylemi kültürel farklılıklar silindiği ya da erek kültürle formüle edildiği ölçüde rahat okunacak bir ürüne dönüşebilir fakat kaynak kültür asimile edilmiş olur (Venuti, 2004: 468-469). Aynı zamanda Venuti çevirideki iletişim eylemini de şu sözlerle sorgular: “Çeviri bir değişmezin iletimi ise değişmezi kurma gereksiniminin kendisi değil midir ya da bunu yaparak çeviri iletişim kurmaktan çok daha fazla bir işlevi mi yerine getiriyor?” (Venuti, 2004: 470) Kaynak mesaj, reklam metinleri, film alt yazıları, konferans bildirileri, edebi eserler, felsefi metinler gibi yoruma açık kültürel formlardaki metinlerde yeniden inşa edilir ve yorumlanır. Kaynak mesaj erek metinde yorumlanıyor ve yeniden inşa edilebiliyorsa değişmezlikten söz edilemez. Farklı diller ve kültürler, farklı değerler yaratır ve bu yaratım mesajın değişmesine neden olur (Venuti, 2004: 470-471). Burada çevirinin neye hizmet ettiği de önem kazanmaktadır. Hangi kurum için ve hangi kurumsallaştırılmış sermayenin ürünü olarak sunulacağı noktaları öne çıkmaktadır. Mesaj üzerinde yapılacak olan müdahalenin ardındaki illusio, kurumsal beklenti de bu değişmezliğin yıkılışını hızlandırmaktadır. Venuti'nin de belirttiği üzere kültürel formları barındıran her eser yorumlanmaya ve yeniden inşaaya açıktır. Yeniden inşa edilen her nesneleştirilmiş kültürel sermaye formu hizmet ettiği illusio doğrultusunda farklı sermaye formlarına bürünmektedir. Örneğin; kültürel diplomasi açısından ele alacak olursak, ulusal saygınlığı artırma hedefi öne çıkacaktır ve ilk dönüşüm adımı simgesel sermaye yönünde olacaktır.

Venuti yabancılaştırma, çevirmenin görünmezliği, akıcılık, yerelleştirme gibi kavramlarla aslında kültürel ve dilsel farklılıkların, kültürel ötekilerin önemini anlatmaya çalışmıştır. Kültürel öteki çeviride

yabancı olarak kaldığı takdirde erek kültürde tanınırlık kazanacak ve çevirmen görünür olacaktır. Kültürel ötekilikler, alanlardaki farklı eyleyicilerin farklı kültürel sermayelerle var olmalarını sağlayacaktır. Farklılığın kullanıldığı ya da yok edildiği durumlar çevirinin alandaki kültürel sermayeler ve güç dengeleri üzerindeki dönüştürücü etkisinin de bir göstergesidir. Venuti ve Bourdieu eksenlerinde çeviri eylemi kültürel ötekinin erek kültürde farklı bakış açılarının inşa edilmesi açısından ve erek kültürdeki eyleyicilerin kazandıkları bu birikimle farklı sermayeler edinmesi durumu olarak tanımlanabilir.

Sosyal Sermaye: André Lefevre

Sosyal sermaye kavramının sosyolojik ve iktisadi kökleri bulunmaktadır. Kalkınma araştırmalarında, eğitim, siyaset ve sosyoloji incelemelerinde kendisine yer bulan sosyal sermaye, Bourdieu için genel anlamıyla bireyler arası bağıntılar, güven, ilişki ağları ve bu ağların derin yapısında yer alan kaynaklardır (Bourdieu, 1986: 249). Sosyal sermayenin üç türü bulunduğuna değinen Coleman onları yükümlükler, bilgi kanalları, normlar ve etkin yaptırımlar olarak gruplandırmaktadır. Yükümlülükleri, beklentiler ve yapıların güvenilirliği oluştururken; bilgi kanalları bilgi sağlama aracı olarak sosyal ilişkilere işaret eder. Son olarak normlar ve etkin yaptırımlar kamu yararını gözetici araçları içermektedir (Coleman, 1988: 95, 101-104; akt. Tüylüoğlu, 2006: 20). Sosyal sermaye kavramı bireyler, gruplar ve yapılar arası kurulan ilişki ağlarını, güveni ve bu ağları yöneten doxaları içermektedir. Kavramın sosyoloji için eski, iktisat alanı için ise yeni olduğu söylenebilir. Bilindiği üzere iktisat, somut olanla, ekonomiye doğrudan ya da dolaylı maddi getiri sağlayan sermaye türleri ile ilgiliyken, modern dünyanın iş gücünü karşılayan insanı birey ve özne olarak görmesiyle bakış açısını yumuşatmış ve sosyal sermaye kavramını -çeşitli uygunluk sorgulamalarının ardından- alana dâhil etmiştir (Tüylüoğlu, 2006: 22-23). Sosyal sermaye kavramının, içinde insani ilişkiler ve duygu barındırıyor olması iktisat alanındaki bu sorgulamayı doğurmuştur fakat bireyi sosyal yapıya bağlayan güven, duygudan yoksun bir olgu değildir. O halde iktisat alanının sınırları sosyal sermayeden çok uzak değildir.

Çalışmada, sosyal sermaye kavramı, Bourdieu bakış açısıyla ele alınacaktır; bununla birlikte kavramın tarihinin Durkheim, Marx, Tocqueville, Weber gibi kuramcılara kadar dayandırılması mümkündür; buna ek olarak kavram ilk kez 1916 yılında Lyda Judsen Hanifan tarafından kullanılmış ancak kavramın sosyolojik bağlamda kuramsal boyut kazanışı Bourdieu ile olmuştur. Ünlü Fransız sosyolog kavramın kurucuları arasında yer almaktadır (Şan & Şimşek, 2011: 90-94). Bourdieu anlayışına göre sosyal sermaye; sosyal uzamda konum edinen eyleyicilerin aralarında inşa ettikleri bağıntılar, bağlar, bu bağıntıların ürünü olan ilişki ağları, bu ağların eyleyicilere verdiği sorumluluklar, ayrıcalıklar ve görevler ve aynı zamanda alana getirdiği normlardan oluşan bir olgudur. Sosyal sermaye bireysel temelli sosyal ilişkiler sonucu kazanılabilir ve sağlanan güven sayesinde devamlılık arz edebilir. Bu yönüyle eyleyicilere somutlaştırılmış kültürel sermayelerini canlı tutarak ekonomik sermayelerini güçlendirme imkânı tanıyan bir sermaye türüdür. Çıkarlı - çıkarsız tüm sosyal ilişkilerin bulunduğu alanlar sosyal sermayenin üretildiği ve yeniden üretildiği alanlardır. Bu alanlarda kurulan ağlar eyleyicilere anne-çocuk, alacaklı-borçlu, güçlü-zayıf vb. farklı roller biçmektedir ve itimat temelli ilişkiler üretmektedir (Bourdieu, 1986: 247-249). Gruba, sosyal birliğe sonradan dâhil olanlar alanda mevcut bağıntılar ve sosyal sermaye birikimine uygun davranmak zorundadır, eylem eksenlerini bu doğrultuda belirlemelidirler. Bu ilişki ağları zaman içerisinde kırılma ve dönüşüme maruz kalabilir. Bu kırılma ve dönüşümler farklı sosyal sermayelerin alanlara dâhil olmasını sağlayacaktır. Bu nedenle en küçük sosyal kurum olan ailede dahi eyleyiciler arası sosyal sermaye üretiminin ve devamlılığının sağlanması için sürekli mücadeleler meydana gelecektir.

Eyleyiciler ait oldukları sosyal uzamda sürekli iletişim halinde olmak zorunda; bu da sosyalleşme çabasını doğurmaktadır. Sosyalleşme hem bir eylem hem de birden fazla bireyin dâhil olduğu bir süreçtir. Nitekim sosyal sermaye diğer sermayelerden farklı olarak birden fazla bireyin karşılıklı ilişki durumunu gerekli kılan bir sermaye türüdür. Bu süreç farklı ilişki türleri, görevler ve roller doğurmaktadır; bununla birlikte bireylerin karşılıklı ilişkilerinden doğan aynı zamanda ilişkileri doğuran eylemlerle örülüdür. Bu süreçler sosyal sermaye kaynaklarından biridir. Öte yandan sosyal uzamda bireylere konular kazandıran ona simgesel güç sunan araçlardan biridir. Bireylerin sosyalleşmeleri ortak ideoloji, ortak çıkar etrafında toplanmaları ile başlar fakat güven ile sosyal sermayeye dönüşebilir. Yetki, vasıf, imaj yüklemeleri bu süreçlerin uygun şekilde yürütülmesiyle mümkündür. Sosyal sermayesi fazla olan eyleyici alanda daha saygın, ilişkilerine daha itimat edilen konumu kazanır ve istediklerini diğerlerine zorlamaksızın rahatça yaptırabilir yani yumuşak güç elde eder. Bu yumuşak gücü meşrulaştırma hedefindeki eyleyiciler sosyal sermaye edinecekleri eylemlere yönelmelidir. Sosyal sermayedeki artış onu alanda daha fazla yumuşak güç uygulayabilecek konuma taşır. Bu nedenle eyleyiciler sermaye artışını sağlayacak adımlar atmaktadır. Eyleyicilerin sosyal sermaye birikimi kadar ait oldukları toplumun/topluluğun da sosyal sermaye oranı önem taşımaktadır. Eğer ilgili toplum/topluluk eyleyicisine hacimce yüksek sosyal bir sermaye sunarsa kendi sosyal sermaye birikimi ile birleştirip bu sentezden başarı elde edebilir. Bourdieu (1986), birçok konuda olduğu gibi sosyal sermaye dağılımında da eşitsizlik doğmasından kaygılanmaktadır. Sosyal sermaye ilişkisi temelli yapısal farklılıkların eyleyiciler arasında eşitsizlikler yaratması ihtimali üzerinde durur. Bu durumun da yine egemen olan ve olunan şeklinde iki kutup doğuracağını belirtir. Eyleyicilerin mücadelenin hangi kutbunda olacağını kendi sosyal sermayeleri ve toplumlarının/topluluklarının sermaye miktarları, ayrıca kullanış biçimleri belirleyecek. Bu eşitsizliğin derinleşmesi bir tarafa itibar ve güç sağlarken diğer tarafa bilinçli/bilinçsiz bir rıza durumu getirecektir.

Sosyoloji, iktisat, siyaset, işletme, eğitim vb. bilimsel alanlarda karşımıza çıkan sosyal sermaye mikro, mezo ve makro düzeylere sahiptir. Tekrar hatırlatmak gerekirse; mikro düzey grup ve bireyle eşleşirken, mezo düzey kurumlara, toplumlara tekabül etmektedir, makro düzey ise ulusal hatta uluslararası alanı işaret etmektedir. Bu düzeyleri belirleyici unsurlar eyleyiciler arası ilişkilerin temelindeki güven, normlar ve iletişimsel olanaklardır (Kangal, 2013: 7, 37-39). Sosyal sermaye bağlayıcı, aracı ve birleştirici olmak üzere üç temel türe sahiptir. Birinci sosyal sermaye türünde ilişki ağları homojen gruplar arasında kurulur, ikincide kısmi bir homojenlik, üçüncüde ise tamamen heterojenlik söz konusudur (Kangal, 2013: 39-42). Üç sermaye türü de güven olgu üzerine inşa edilmektedir. Bunlara idari sosyal sermaye, sivil sosyal sermaye, yapısal sosyal sermaye, ilişkisel sosyal sermaye, katı sosyal sermaye, yumuşak sosyal sermaye, örgüt içi sosyal sermaye, örgüt dışı sosyal sermaye, rekabetçi sosyal sermaye, bilişsel sosyal sermaye ve politik sosyal sermaye gibi türler de farklı kuramcılar tarafından eklenmiştir (Şan & Şimşek, 2006: 98-99). Bu kavramlar göndermede buldukları içerik hedefe göre çeşitlense de aslında göndermede buldukları ana temaların sabit kaldığı gözlemlenmiştir. Asıl çıkış noktası güvendir. Sağlam bir güven zemini edinen sosyal sermayenin birikmesi ve eyleyicisine güç sağlaması kaçınılmazdır.

Özellikle yazın çevirisi ile ilgilenen André Lefevre çevirinin edebiyat alanına hem ulusal hem de uluslararası boyutta sunduğu katkılarının yok sayılmaması gerektiğini belirtir. Kuramsal ve uygulamalı bir bilim olarak çeviribilim odağını ürünün yanı sıra sürece de yönlendirmelidir. Lefevre'in önemle üzerinde durduğu bir diğer nokta, çeviri eserlerin salt bir ürün olarak değerlendirilmesi yanlısıdır. Ona göre çeviri eserler, özellikle yazın alanındaki çeviriler ulusal edebiyata edindiği konum, kazandığı değer ve uluslararası edebiyat alanında ulusal edebiyata kazandırdığı saygınlık bağlamında ele alınmalıdır. Bu değer sorgulaması hem aracı sosyal sermaye hem de birleştirici sosyal sermaye

üretimini mikrodan makroya tüm düzeylerde gerçekleşmesini sağlamaktadır. Lefevere eylem ve eğitim kavramlarını çeviri olgusu içerisinde ele almaktadır (Lefevere, 1991). Çevirmenin başarılı bir çeviri eylemi gerçekleştirebilmesi sadece dilsel hâkimiyetle mümkün değildir, aynı zamanda somutlaştırılmış kültürel sermayesi ve kurumsallaştırılmış kültürel sermayesi de önem taşımaktadır. Çevirmen çeviri eylemiyle iki toplum arasında birleştirici bir sosyal sermaye üretebilirse başarılı olur ve alanda güven oluşturup ilişki ağları kurabilir. Başarısı ona aynı ve/veya farklı alanlardan eyleyicilerle ilişkiye geçme ve bu ilişki ağlarını genişletip kendisine daha zengin sosyal sermaye birikimi edinmesinde aracı olur.

Lefevere ile özdeşleşen yeniden yazım (rewriting) görüşü Even-Zohar etkisiyle oluşmaya başlamışsa da zamanla ondan belli hususlarda ayrılmıştır. Lefevere bu görüşü, özellikle hamilik, ideoloji, söylem evreni ve poetika kavramları üzerine kurmuştur. Yeniden yazım (rewriting) aslında bir manipülasyon eylemi ve bir ideolojinin farklı söylem evrenlerinde üretilmesi işlevidir. Lefevere için çeviri kaynak metnin yansıtan bir ayna değil onun aynadaki görüntüsünün bir kırılmasıdır. Metinler karmaşık anlamlandırma sistemleri olarak görülmelidir, çevirmenler bu sistemlerden ulaşılabilir olanı çözümlmeli ve yeniden kodlamalıdır. Dilsel coğrafyaların yakınlığı dilsel kod çözümlenmesi düzeyinde bir çeviriyi gerekli kılarken coğrafya farklılığı/uzaklığı kültürel yeniden kodlamaları gerektirir. Kültürel sistemlerin kaynak metinde ve erek metinde nasıl inşa edildiği ve çevirmenin manipülasyon yeteneği çıktının başarı derecesinde belirleyici unsurdur. Lefevere Bourdieu'nün kültürel sermaye kavramından hareketle kültürel sistemler kavramını görüşüne dâhil etmiş olsa da (Bassnett, 2017: 8-9) yeniden yazım sınırlarının özellikle ideoloji, söylem evreni ve hamilik kavramları bakımından sosyal sermaye ile uyumluluk/bağdaşlılık içerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim ideoloji bağlayıcı, birleştirici yönüyle güçlü bir sosyal sermaye üreticisidir. Aynı ideoloji etrafında toplanan bireylerin birbirleri ile kurdukları güven ilişkisi onları iş birliğine iter ve mücadele alanlarında birbirlerine sosyal ilişki desteği ile sermaye sağlarlar. İdeoloji, manipülasyon, güç ve iktidar gibi edebi eserlerin alımlanmasını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen bir işleve sahiptir. Kaynak ya da erek eserin kabulünde ideoloji anahtar rol oynar. İdeoloji farklılıklarının erek topluma kaynak toplum arasında birleştirici sosyal sermaye üretilmesinde engel oluşturabilir bu noktada çevirmen manipülasyon becerisini ve somutlaştırılmış kültürel sermayesini işe koşarak çeviri eserde yarattığı söylem evreninde bu farklılığı eritebilir.

Edebi eserin yeniden yazımı ve alıcılar tarafından kabulünde egemen güce sahip, alandaki iktidarı elinde bulunduran bireyler, kurum ve kuruluşlar çeviri sürecini yönetirler. Bu durum dış hamilik sistemini doğurur, dış hamilik gruplar, bireyler ve kurumları içermektedir. Söz konusu dış hamiler alanı domine eden ideolojinin kısmi belirleyicisi konumunu işgal etmektedir. Hamilik ideoloji, ekonomi ve statü unsurlarını barındırmaktadır. İdeoloji, doğrudan sosyal sermayenin tüm düzeylerine göndermede bulunan bir araçtır; ekonomi, çeviri eserin sağlayacağı maddi kazancı, ondan elde edilecek iktisadi çıkarı ifade etmektedir; statü, süreçte eyleyicinin görev itibarıyla yerleştiği konumu açıklamaktadır. Bourdieu sosyolojisi açısından statü her eyleyicinin insana değin tüm sosyal ilişki ağlarında itibar ve saygınlığın kazanılmasında yardımcı araç olarak ele alınabilir. Çeviri eser bağlamında değerlendirmek gerekirse; statü çeviri eserin ulusal ve uluslararası yazın alanında kazandığı konum, itibar durumudur. Kendi ulusal yazınının alandaki statüsü ölçüsünde çeviri eser statü kazanır birbirleriyle olan etkileşimleri alana yeni iç ve dış hamilerin dâhil olmasını sağlar; böylelikle yeni ilişki ağları örülür. Her yeni hami kurulan ilişki ağlarındaki statüleri yeniden belirler. Lefevere, üründen ziyade sürece odaklanmalı derken alandaki bu sosyal sermaye üretiminde ve tüketimindeki devingenliği anlatmak istemiştir. Sürece odaklanmak sosyal sermaye kaynaklarının ve araçlarının manipülatif kullanımını rahatça gözlemleyebilme olanağı sunar.

Çeviri süreçleri her düzeyde ve türde sosyal sermaye üretiminin en yüksek olduğu andır. Çeviri eserinin tamamlanıp kaynak metnin yeniden yazılma işleminin bitişiyle birlikte sosyal sermayenin alandaki eyleycilere bu vesileyle farklı sermaye türleri edinme şansının sunulduğu dönem başlar. Çeviri sürecinde ideolojinin doğru sosyal sermaye türüne hizmet edecek şekilde esere yerleştirilmesi, güçlü dış hamilerin alana dâhil olmasını sağlayıcı manipülatif eylemlerin gerçekleştirilmesi, çeviri esere baskın poetikanın yerleştirilmesinde etkin pedagojik donanım çeviri eserin gerçek bir sosyal sermaye üreticisine/ürününe dönüşebilmesinde önemli faktörlerdir. Unutulmamalıdır ki, çeviri eylem ve ürün boyutuyla sosyal etkileşimleri harekete geçiren bir olgudur. Yeniden yazılan her kaynak eser yeni sosyal ilişki ağları kurar, alanlara yeni sosyal sınırlar çizer ve alanlarda yeni kültürel sistemler üretir.

Kültürel diplomasiinin siyasal iktisadı: Çeviri

Ekonomi ve politika teoride ve uygulamada birbirinden ayrı düşünilemeyecek iki kavram, iki alandır. Gelenekçi anlayışta politikanın ekonomiye etkileri dışsal faktör bağlamında değerlendirilse de günümüz anlayışında politika ve ekonomi iç içe bir yapı sunmaktadır. Politika ekonomiyi doğrudan etkilemekte ve ona yön tayin etmektedir. Siyasal/politik iktisat ekonomik karar alma durum ve süreçlerinde alana simgesel bir güç uygulamaktadır. İktisat mevcut kaynakların durumlar dâhilinde formüle edilmiştir, bir tür ekonomik sermayedir. Politika ise sosyal uzamda eyleycileri çıkarlı /çıkarsız ilişkilerinde bir arada tutan bireysel ya da tek bir grubun çıkarına hizmetten uzak kamusal çıkarın gözetildiği, birleştirici bir sosyal sermaye türüdür. Her ikisi de toplum ve kültür temelli sistemlerdir. Bu sistemleri hatta sosyal uzamda var olan tüm sistemleri birbirine bağlayan ilişki ağlarıdır dolayısı ile dildir. Dili amacı ve aracı edinen çevirinin bu sistemlerin ağ kurucusu olarak karşımıza çıkması olağandır.

Siyasal iktisat kavramının olgunlaşma dönemi 18. yy sonu ile 19. yy başına denk gelmektedir. Kendisine bu olgunlaşmayı Adam Smith ve David Ricardo'nun çalışmaları sağlamıştır (Savran, 2012: 72). Siyasal iktisat mekanizmasında işleyen olgu ekonomik sermayenin simgesel emeği iknasıdır. Sermayenin alanda döngüsel bir form kazanabilmesi yani simgesel, sosyal, kültürel sermayelerin ekonomik sermayeye dönüşebilmesi ve bu sermayenin simgesel emeği üretime devamlılık konusunda ikna edebilmesi siyasal iktisat içerisinde var olan sosyal ağ organizmasının sağlıklı işlemesine bağlıdır. Simgesel emeğin ve üretimin mevcudiyeti beraberinde simgesel şiddeti de getirmektedir. Bu simgesel şiddet sosyal ağlar üzerinden ve otoritenin araçsallaştırılmasıyla açığa çıkmaktadır. Bu durum emeğin sermayeye boyun eğdiği anın ürünüdür. Bu simgesel şiddet iktisat alanında devlet aygıtlarıyla kurulan otorite sonucu gizlice uygulanmaktadır, üstelik simgesel emek üreticisinin rızası onu kamufle etmektedir. Ekonominin siyasetçe yönlendirildiği alan olarak siyasal iktisat simgesel emek, simgesel sermaye ve ekonomik sermaye üretiminin yanı sıra güven temelli sosyal sermaye türlerinin biriktirilmesine hem bireysel hem de kurumsal düzeyde mikro ve makro ölçekli fırsatlar sunmaktadır.

Bourdieu siyasal iktisat alanını eylem ile stratejinin, bilinç ile bilinçdışının birleştiği, farklı alanlardan çoklu eyleycilerin dâhil olduğu, çeşitli sermayelerin, simgesel emek, simgesel şiddet ve ürünlerin ortaya çıktığı bir süreç ve sonuç olarak ele almaktadır. Her tür eylemin bir illusioya hizmet ettiği ve bu doğrultuda geliştirilen stratejilerle donandığını belirtir. Entelektüel eylemin de diğerleri gibi bir çıkarın ürünü olduğunu dile getirir ve kültürel üretim alanlarının siyasal iktisat bağlamında değerlendirilebileceğini ileri sürer (Swartz, 2011: 98-100). Kültürel üretim alanları özellikle bilim, spor ve sanat alanları kültürel diplomasi açısından pek çok eylemin gerçekleştirileceği ve sergilenen simgesel emek sonrası ortaya çıkan ürünlerin sosyal, kültürel, ekonomik sermaye formuna bürünebileceği dahası kültür diplomatik araçlara dönüşebileceği alanlardır. Eylemlerden kazanılacak çıkarların gizli kalabileceği daha doğrusu eylemlerin çıkarsız bir görünüm sergileyebileceği kültürel üretim alanları

siyasal iktisat için verimli bir kaynak oluşturacak simgesel iktidar mücadelelerinin yaşandığı bir alandır. Bu yönüyle kültürel üretim alanları siyasal iktisadın üretildiği ağının genişletildiği simgesel sınırlar sunmaktadır. Bu sınırların içerisine çoklu kültür dizgelerini, toplumsal uzamları bir araya getiren çeviri eylemini dâhil etmemek mümkün değildir. Çeviri kültürel üretim alanlarının hemen hepsinde varlık gösterecek nitelikte bir eylem ve üründür.

Çeviri ürün oluşumunda simgesel emek sarf edenin ekonomik sermayeye boyun eğişiyle şekillenen bir pratiktir. Bu açıdan da siyasal iktisadın eylem ve strateji alanına dâhil olmaktadır. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse; politikanın yönlendirmeleriyle çeviriye yerleşen manipülatif ve ideolojik dokunuşlar çeviri ürününün ekonomik sermayeye dönüşme ihtimalini, eyleycisine ekonomik sermaye biriktirme derecesini etkilemektedir. Kültürel diplomasi araçlarından dil ve sanat kültürel üretim alanlarının temel taşlarındandır. Çeviri dili araçsallaştırır dahası sanatın, sanat eserinin, sanatçısının farklı uluslarla tanışmasında bizzat kendisi araçsallaşır. Çeviri sayesinde sanatçı hem kendisi için bir iktisat alanı oluşturur hem de ait olduğu ulusun dış politikasına doğrudan veya dolaylı olarak katkı sunar. Siyasi iktidarı elinde bulunduran eyleyiciler sanatçının farklı alanlarda çevrilecek, farklı kültürel dizgelerin arasına çeviri yoluyla girecek eserlerinde irili ufaklı manipülasyonlar yapılmasını isteyebilir. Siyasi erk sahibi eyleyicilerin planladığı dıştaki ülke prestiji ve dış politikada yaratmak istediği algı ile doğru orantılı olacak çeviri sanat eserleri siyasal iktisat alanında önemli bir araç pozisyonu edineceklerdir. Aslında kültürel üretim alanındaki her ürün ve araç siyasal bir silaha dönüşme potansiyelini içinde barındırmaktadır. Bilim açısından değerlendirecek olursak bilimsel bir keşif yapıldığı an menşei ülkenin uluslararası siyaset alanında edindiği pozisyon bilimsel yetkinlik alanındaki başarısıyla eşdeğer etkiye sahiptir. İlgili keşfin güven kazanması ve üreticisi bilim insanının alanda saygınlık kazanması ihtimali, bu itibarın ölçüsü siyasi erk sahiplerinin dış politikadaki tutumlarıyla da bağlantılı olmaktadır. Bilimsel keşfin ekonomik sermayeye dönüşmesi siyasetle doğru orantılı durumdadır. Nitekim diğer siyasi erk sahiplerinin ve ulusların bilimsel keşfe itimadı ulusun yansıması konumundaki siyasilerin yarattığı güven imajıyla yakından ilintilidir. Bu keşfin diğer uluslara anlatılması iktisadi ifadeyle pazarlanması için çeviriye ihtiyaç duyulmaktadır. Çevirmenin amaca uygun şekilde, ikna edici bir tanıtım, anlatım metni sunmasının da önemli bir husus olduğu unutulmamalıdır. Kültürel diplomasi ve siyasal iktisat alanlarının aralarındaki nesnel bağıntılar kültürel üretim alanlarının devreye girmesi ile netlik somutluk kazanır. Bu bağıntıların farklı sermaye türlerine bürünmesi ve güçlenmesinde çevirinin rolü yadsınamayacak derecededir. Aynı zamanda çeviri kültürel diplomasinin kendi siyasal iktisadını oluşturmasına da yardımcı olmakta onun alana simgesel güç uygulamasına aracı olmaktadır. Özetle; çeviri kültürel diplomasinin siyasal iktisadıdır.

Simgesel iktidar, kültürel diplomasi ve çevirinin mündemiç (içkin) ilişkisi

Bourdieu kuramlarını oluştururken kaynak olarak alan, habitus, doxa, illusio ve sermaye kavramlarını kullanmaktadır. Simgesel iktidar kavramını anlatırken yine bu kavramlardan alan kavramından hareket etmeyi tercih etmiştir. Öncelikle simgesel iktidar kavramının iki bileşeninden simgeselin Bourdieu için ne ifade ettiğine değinmekte fayda vardır. Swartz, Bourdieu'nün simgesel kavramının köklerini Weber'de aramak gerektiğini belirtmektedir (Swartz, 1996: 73). Bourdieu'nün simgesel kavramını pek çok kavramın niteleyicisi olarak kullandığı görülmektedir. Simgesel güç, simgesel emek simgesel sermaye, simgesel iktidar gibi kavramların hemen önünde yer alan bu kavramı Bourdieu alanlardaki güç ilişkilerini ve mücadeleleri anlatmak üzere kullanır. Ünlü sosyologun bu mücadele ve güç ilişkilerinde eyleyicilerin konum elde etmek için gerçekleştirdikleri eylemlerin açıklayıcısı olarak bu kavramı tercih ettiği görülmektedir (Dursun, 2018: 94). Simgesel kavramı, kendisini takip eden kavramın gerektirdiği eylemin hareket yönünü de anlatmaktadır.

Adres
RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - İSTANBUL / TÜRKİYE 34714
e-posta: editor@rumelide.com
tel: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Address
RumeliDE Journal of Language and Literature Studies
Osmanağa Mahallesi, Mürver Çiçeği Sokak, No:14/8
Kadıköy - ISTANBUL / TURKEY 34714
e-mail: editor@rumelide.com,
phone: +90 505 7958124, +90 216 773 0 616

Alanlardaki eylemlerin sembolik tanımlanışı şeklinde yorumlayacağımız simgesel kavramının iktidarı elde etmek üzere gerçekleştirilen eylemlerin yansması olarak kavramın önünde yer aldığı söylenebilir. Simgesel iktidar kavramı egemen olan ve egemen olunan tarafların gün yüzüne çıktığı bir durumu tanımlamaktadır. Bu durum içerisinde hem iki tarafı hem de tahakkümü doğurmaktadır. Simgesel iktidar alan niteliklerinin, inanç ve değerlerinin üretildiği, yeniden üretildiği alanın yapısal bütünlüğü içerisinde değerlendirilir (Swartz, 2011: 125-126). Bu yapı içerisinde tahakküm uygulayan ve uygulananlar arasında gelişen ilişkilerin simgesel güç ekseninde gerçekleştiği ifade edilebilir. Simgesel iktidarı elinde tutan tahakküm tarafı, diğer tarafa direnç göstermemesi, razı olması için simgesel bir şiddet uygular, diğerleri üzerine kurmak istediği tahakküme kabul edilebilir, sık bir biçim verir. Simgesel iktidar ve simgesel şiddet stratejik ortaklık içerisindeki iki alandır. Karşı tarafa uygulamak istenen simgesel şiddetin, simgesel gücün varlığı kabulüyle başlar ve bu kabul de simgesel iktidarı besler. Simgesel şiddet, simgesel gücün pratik formudur ve simgesel iktidara giden yoldur.

Kültürel diplomasi geleneksel anlamda hükümetlerin düşünsel hedeflere ulaşmak için kullanılan bir diplomasi türüdür. Karşılıklı hoşgörüyü geliştirmek, önyargıları yıkmak, etnosantrizme karşı mücadele etmek, çatışmaları yatıştırmak üzere kullanılan bir dış politika aracı, modern diplomasi dahıdır (Mulcahy, 1999). Stereotipleri yok etmek belki çok zor fakat onları en aza indirmek, pasif duruma getirebilmek kültürel diplomasi araçları ile mümkün olabilmektedir. Simgesel iktidarı elde etmenin en sık yolu hoşgörünün arttırıldığı, farklılıkların cezbedici kısımlarının öne çıkarıldığı düşünsel bir amaçlar evreni yaratılan kültürel diplomasıdır. Kültürel diplomasi oluşturduğu bu simgesel alanda birçok eyleyici ve ürünü barındırmaktadır. Kurulacak olan karşılıklı ilişki ağlarının anlayış üzerine kurulmasını amaçlayan kültürel diplomasi için sanatçılar, bilim insanları, sporcular, akademisyenler, dış temsilcilik yetkilileri ve daha birçok eyleyiciyi için farklı simgesel mücadele alanları oluşturur. Akademisyenler eğitim sistemlerini yani kurumsallaştırılmış kültürel sermayeyi tanıtmak ve geliştirmek vasfını taşıırken, dış temsilcilik yetkilileri siyaset kültürünün yansmasıdır aynı zamanda birleştirici sosyal sermaye üretici özelliği vardır. Bilim insanları entelektüel sermaye üreticisi ve biriktiricisi konumundayken sanatçılar ve sporcular hem simgesel hem de kültürel sermaye (eylemlerinin sonuçları bakımından nesnelleştirilmiş kültürel sermaye kapsamında değerlendirilebilir) üretiminden sorumludurlar. Görüldüğü üzere kültürel diplomasi birçok eyleyici, eylem ve sermayenin dolayısı ile simgesel şiddetin uygulandığı, simgesel iktidar mücadelelerinin verildiği geniş bir kapsama sahiptir.

Kültürel diplomasi, insan ilişkilerinin kurulduğu, farklı kültürleri iletişim ihtiyacının doğduğu andan itibaren pratikte var olan bir diplomatik eylem alanıdır. Kültürel diplomasi kamu diplomasisine temel bir çalışma alanı oluşturur ve siyasal iktidarı elinde bulunduranlar için de önemli bir yumuşak güç kaynağı sağlayıcıdır. Ülkelerin dış politika planı ekseninde şekillenir (Yağmurlu, 2019). Kültürel diplomasi mücadele alanının geniş bir eyleyici, sermaye ve ürün perspektifine sahip olduğunu belirtmiştik fakat eyleyicilerine eylemlerine maruz kalan, ürünlerini (olumlu/olumsuz) karşılayan bir de alıcı taraf var, alan için pasif bir eyleyici, kültürel üretim ve ürünün sermayeleşmesinde güçlü bir faktör olan alıcı tarafı unutmamak gerekir. Clarke da benzer şekilde bu mücadele alanına dâhil olanları, kültürel üretim alanı eyleyicileri, kültürel ürün alıcıları, politikacılar, kuruluşlar ve kurumlar şeklinde sıralamaktadır (Clarke, 2016: 154). Kültürel ürün alıcısı kavramı ile kültürel ürünle karşılaşan, onu alımlayan, yorumlayan, satın alan hatta kendi algıladığı doğrultuda reklamını yapan hedef kitleyi anlatmak üzere kullanılmaktadır. Kültürel diplomasi alanı için kültürel üretici kadar tüketici de önemlidir. Dahası bütün eylem türlerinin, sermayeleşen her ürünün üretilişindeki nihai hedefin ekonomik sermayeye ulaşmak olduğu gerçeği göz önünde bulundurulursa kültürel alıcıların önemi bir kat daha artmaktadır. Kültürel alıcıya ulaşp ekonomi sermayeyi arttırmak böylelikle simgesel iktidarı ele geçirmek isteyen eyleyicilerin iletişime yani çeviriye ihtiyacı vardır. Çeviri simgesel iktidarı elde

etmek için de kültür diplomatik hamleler için de önemli bir araçtır. Çeviri kültürel diplomasi mücadele alanlarında kültürel üreticiler ile alıcıları, diplomatları, kurum ve kuruluşları birbirine bağlayan, aralarında sosyal, siyasi, ekonomik ilişkiler kurulmasında rol oynayan ve kendisi de aynı zaman da kültürel bir ürün olan yardımcı bir araçtır. Kültürel diplomasi alanında güçlü bir simgesel iktidar kurulmasına çeviri çevirmenleri, editörleri ve yayınevleriyle birlikte kurumsal yönüyle destek sunmaktadır. Çeviri kültürel diplomasi alan eyleycilerinin uygulamak istediği simgesel şiddetin tüm şıklığıyla gözleri kamaştıracağı simgesel söylem evreni yaratılmasında etkin bir sermaye üreticisidir. Çeviri, farklı uluslara ait kültürel üreticiler ile alıcıların olduğu her alanda eylemin yönünü ve şiddetini belirler. Çeviri eylemin yöneldiği kitleyi etkileme ölçütüdür. Bu açılarından değerlendirildiğinde çeviriye simgesel iktidar kurucusu, kültürel diplomasi strateji yönlendiricisi vasıfları yüklenebilir.

Çeviri bireyleri, grupları, toplumları birleştirir, alanları yaklaştırır, sermayelerin alanlarda dolaşımını sağlar. Bu çok yönlü nitelikleri çeviriyi sosyal hayatın tamamına nüfuz eden kültürün üretilmesinde, cazibe aracına dönüştürülmesinde, üreticisine mücadele alanında simgesel iktidar kazandırmasında katkı sağlamaktadır. Sosyal bir eylem ve kültürel bir ürün oluşu kültürel diplomasi ile hem teoride hem de pratikte nesnel bağıntılar kurmasına zemin hazırlamaktadır. Kültür her üç alanı da birbirine bağlamakta, sosyal uzamda birleştirmektedir. Kültürel diplomasi alanında simgesel iktidarı elde etmek ve devamlılığını sağlayabilmek için gerçekleşmesi gereken eylem, sermaye, ürün ve çıkar dönüşümlerinde/döngülerinde, eyleyici ilişkilerinin üretilmesinde/yeniden üretilmesinde çeviri önemli sosyo-kültürel bir karttır. Görüldüğü üzere çeviri, kültürel diplomasi ve simgesel iktidar çeviri ile birleşen mündemiç (içkin) bir ilişki yapısı sergilemektedir.

Sonuç

Çalışmada kültürel diplomasi, yumuşak güç ve çeviribilim alanlarının Pierre Bourdieu'nün sosyolojik evreninde konum edinebilmeleri ve birbirleri ile nesnel bağıntılar kurabilme olasılıkları incelenmiştir. Bu inceleme yapılırken alanların birbirleri ile bağıntı durumları literatür taraması sonucu öncelikle ikili kesişim eksenlerinde yapılmıştır. Ardından inceleme çoklu kesişim düzlemine kaydırılarak gerçekleştirilmiştir. Literatür taramasında ilgili üç alanı aynı anda bağdaşık ilişki durumları içerisinde ele alan çalışmaların olmayışı bizi zorlamış olmakla birlikte çalışmanın özgünlüğüne olan inancımızı güçlendirmiştir. Bu üç alanın ayrı ayrı ve birlikte sosyolojik zeminde birbirlerini besleyici, mündemiç ilişkiler sunduğunu gözler önüne serebilmek için yaptığımız çalışma bizi küreselleşen dünyanın birbirinden farklı bilimsel alanları birbirine yaklaştırdığını ortak çıkar ve sermaye etrafında birleştirebildiğini göstermiştir.

Çalışmamız kültürel diplomasi, yumuşak güç ve çeviri alanlarının birbirleri ile kuracakları olası dönüştürücü ve dönüşümsel temasların kendilerine güçlü sermayeler kazandırabileceğini bizlere göstermiştir. Çalışmanın ana araştırma nesnelere kültürel diplomasi, iletişim sanatı olan diplomasiyi ve kültürü aynı noktada buluşturur. Kültürel diplomasi kavramı, ulusların kültürel etkileşime girme sürecine, bu süreçte kültürün sermayeleştirilip dış politikada yumuşak güç unsuru formuna bürünmesini anlatmak üzere kullanılmaktadır. Tarihsel inceleme yapıldığında kültürel diplomasiğin çoğunlukla, dış politikanın hedeflerini daha ileriye taşıyabilmek için ulusal kültürü tanıtıcı unsurların ihracatını desteklemek için hazırlanan planlı ulusal politika anlamında kullanıldığı gözlemlenmektedir. Kültürel diplomasi, küreselleşmenin beraberinde getirdiği kültürel homojenliğe karşı bir duruş olarak değerlendirilebilir. Farklılığı, farklılığa saygıyı hatta farklılıkla kazanılan saygınlığı stratejik hedef olarak belirleyen alan küreselleşmeye ön yargısız, diplomatik bir karşı duruştur.

Farklı güvenlik arayışlarını doğuran küreselleşme süreci, genelde diplomasiye özelde ise kültürel diplomasiye devletlerarası ilişkilerin ön plana çıktığı alanlarda önemli bir konum sunmuştur. Kültürel diplomasiye eylem alanı, ulusun kültürel sermayesini oluşturan bütün unsurları kapsayıcı genişliktedir. Ulusun kültürel sermayesinin ve uluslararası kültürel piyasanın doğru incelenmesi ve gerçekçi bir değerlendirmeden geçirilmesi gerekmektedir. Bu analiz ile değerlendirme, sermayenin doğru zamanda uygun alana ve çıkarlara hizmet edecek şekilde sokulmasını sağlayıcı araçların tespit edilmesi için gereklidir. Her alan hedefe ulaşmak için kendisine yardımcı araçlar belirlemektedir. Kültürel diplomasiye bu araçları, sivil toplum örgütleri, dil kursları, öğrenci değişim programları, sanatsal faaliyetler (sinema, kitap, resim, sergi, fuar, konser, müzikal, gösteri), kültür merkezleri, okullar vb. şeklinde belirlenmiştir. İlgili araçlar ait oldukları alanlarla birlikte anlam kazanmaktadır ve her araç kendi alanında sermayeleşebilme niteliğini taşımaktadır. Bu nedenle kültürel diplomasi araçları çalışmada alanları ile birlikte ele alınmıştır. Bu alanlar; sosyal yapı, yönetim şekli, dil ve sanat, ekonomik sistemlerdir. Çalışmanın ana araştırma nesnelere bir diğerinin çeviri olması sebebiyle dil ve sanat çalışmada biraz daha öne çıkmıştır.

Kültürel diplomasi, çalışma için önemli bir araştırma nesnesi olan yumuşak güç ve yaratıcı ekonomi olmak üzere iki temel paradigmadan oluşmaktadır. Yumuşak güç, mücadele/oyun alanındaki bir aktörün/eyleyicinin diğer aktör/eyleyici(ler)e etki etme, askeri güce başvurmaksızın istediklerini yaptırabilme becerisini ifade etmektedir. İlk kez Joseph Nye tarafından kullanılan yumuşak güç, cazibe yaratımı ve etkileme yoluyla istediğini yaptırabilme yeterliliğidir; diplomatik bir sanattır, paranın ve tahakkümün ötesinde bir yaptırımdır. Ekonomik sermayeye ve askeri güce dayalı sert gücün tersine yumuşak güçte kültürel, politik ve siyaset kültürü açısından büyüleme, cezbetme ve rıza ön plandadır (Nye,2004:256). Yumuşak güç, gücün şık bir forma büründüğü, eylem temelli diplomatik bir sanat mekanizmasıdır. Alanları yöneten organik bir güçtür. Yumuşak güç, gücün kendisini gizlediği, karşı tarafı büyülediği siyasi bir formdur. Küreselleşme, sosyal uzamdaki diğer alanları olduğu gibi güvenlik algısını da değişime zorlamıştır. Bu algısal farklılaşma uluslararası siyaset sistemleri üzerinde önemli değişimlerin yaşanmasını sağlamıştır. Yer küre ülkelerin jeolojik sınırlarından sıyrılıp kültürel sınırlara -belki de sınırsızlığa- kavuşmuştur. Ayrıca sosyal aktörleri birbirine tanışık, bağdaşık ve hatta ilişik kılmıştır. Bu durum yeni oyun alanlarını, yeni oyun kurucuları, doxaları, illusioları, habitusları ve sermaye türlerini doğurmuştur. Alanlardaki illusiolar farklılaştıkça sermaye salt ekonomik içerik taşımaktan uzaklaşmış, illusio ve ilgili alanın habitusuna uygun şekilde dönüşümler yaşamıştır. Simgesel, sosyal, kültürel, entelektüel gibi birçok farklı formlara bürünen sermaye sosyal aktörleri olduğu kadar siyasal, iktisadi eyleyicileri de bu dönüşüme uygun habituslar edinmeye ve farklı güç türleri kullanmaya itmiştir. Bunlardan birisi de çalışmanın ana arterlerinden olan yumuşak güçtür. Dil, çeviri, ulusun sahip olduğu kültürel ve sosyal sermaye ve bir ulusu diğer uluslar karşısında cazip konuma taşımada başvuru kaynağı olan entelektüel sermaye, yumuşak güç araçları arasında kültürel diplomasi bağlamında değerlendirildiğinde etkililik derecesi ile diğerlerine nazaran öne çıkmaktadır.

Kültürel diplomasi ve yumuşak güç araçsal destek bağlamında ve hedefler açısından aynı eksende buluşan iki simgesel iktidar ve siyasal iktisat alanıdır. Özellikle dili, çeviriyi, kültürü araçsallaştırmaları, sermaye biriktirme ve edinme şekillerini yakınlaştırıp aynı sosyolojik zeminde birleşmelerini sağlamaktadır. Pierre Bourdieu sosyolojik evreni habitus, doxa, illusio, sermaye ve alan kavramlarıyla örüntülenmiş ve insana dair bütün alanları (bilimsel, sosyal, kültürel, sportif, sanatsal, politik, vb...) birleştirici niteliktedir. Bourdieu'nün sosyolojik evreninden çalışmanın sınırlılıklarına ve oluşturmak istediğimiz alana uygunluğu açısından simgesel iktidarın siyasal iktisadi kuramı ele alınmıştır. Kuram önceki kuramların, genel Bourdieu kavramlarının işe koşulduğu, sosyoloğun diğer kuramlarının kurduğu dizge için yeni, bununla birlikte dizge için yeter derecede aşinalık noktaları bulunan bir

mekanizmaya sahiptir. Bu kuramın çerçevesinin çok net olmadığı gözlenmiştir. Bunun sebebi sosyoloğun sosyal uzamdaki alanların sınır temaslarına ve her temasın yeni bir mücadele alanı yaratan gücüne olan inancıdır. Alanlar yeni habituslar, sermayeler, doxalar, aktörler doğurmakta ve her seferinde yeni oyun kartları açılmaktadır; böylece alanların iç içe gelişim gösterip sınır kayıpları yaşaması olağandır. Sosyal uzamda her mücadele alanı diğeriyle var olmaktadır, onunla beslenmektedir. Bu nedenle kültürel diplomasi ile yumuşak gücün birbirinden ve sosyolojiden ayrı düşünülmesi pek de olası değildir. Araçların birbirine karışması, alanların karışmasından doğmaktadır. Alanların karışımı aslında habitusların kültürel karışımından, illusioların birden fazla alanla ve aktörle ilintili oluşundan ileri gelmektedir. Çalışmadaki üç ana alanı, ilgili alanlardaki aktörleri, alanların ve aktörlerin habituslarını gerek illusio, gerek araçlar gerekse de sermaye biriktirme metotları açısından birbirine bağlayan zemini Pierre Bourdieu sosyolojisinin sunduğu görülmüştür. Bu üç alandan çevirinin diğer ikisi için hem bir araç hem de sermaye üretici-dönüştürücü bir unsur olabileceği gözlemlenmiştir.

Çalışmamız; kültürel diplomasi, yumuşak güç ve çevirinin sosyoloji zemininde birleşip mündemiç bir ilişki yapısı oluşturabileceğini göstermektedir. Bu yapı süreç, ürün ve aktörleri kapsayıcı özelliktedir. Bu yapının verimli alanlar doğurması, kültürel diplomasi, yumuşak güç ve çevirinin ayrı ayrı iyi tanınması ve birbirlerine gerçekçi tanıtılması yoluyla mümkün olmaktadır. Bu alanların birbirleri için amaç, araç, ürün ve sermaye olabileceği, hatta birbirlerine illusiolar oluşturabileceği görülmüştür. Çalışmada incelenen bu karşılıklı ilişkiyi temel alacak çalışmalar üretilebilir.

Kaynakça

- Aydemir, Ö. K. (2011). Günümüz Kültür ve İktidar ilişkisini Dil Bilimi ile Felsefe Ekseninde Okumak. *Türkiiz*, Temmuz-Ağustos 2011, Yıl 2, Sayı:10, ss:57-64, Ankara: Güntülü Eğitim Yayıncılık ve Tic. Ltd.Şti.
- Bassnett, S. (2017). *Translation Studies* (3. Baskı). London: Routledge.
- Bassnett, S., & Lefevere, A. (1995). *Translation, History and Culture*. London: Cassell.
- Berman, A. (1984). *L'épreuve de l'étranger. Culture et Traduction dans l'Allemagne Romantique*, Paris: Gallimard.
- Berman, A. (1985). Translation and the Trials of the Foreign. L. Venuti (ed.) in: *The Translation Studies Reader*. (pp. 284-298.) London: Routledge.
- Berman, A. (2004). *Translation and the Trials of the Foreign*. Venuti, Lawrence (ed. & çeviri:) in: *The Translation Studies*. (4. Baskı). Reader New York and London: Routledge.
- Berman, A. (2012). *Jacques Amyot*. Paris: Belin.
- Bourdieu, P. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P. (1986). *The Forms of Capital*, G. Richardson (ed.). In: *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. (s. 241-258). New York: Greenwood Press.
- Bourdieu, P. (1989a). The Social Space and the Symbolic Power. *Social Theory* Vol 7, No 1 (Spring), 14-25.
- Bourdieu, P. (1989b). *La Noblesse d'Etat: Grands Corps et Grandes Écoles*. Paris: Editions de Minuit.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (1992). *Réponses Pour une Anthropologie Reflexive*. Paris: Seuil.
- Calhoun, C. (2007) Bourdieu Sosyolojisinin ana hatları, Çev: G. Çeğin, Ocak ve Zanaat, Ed: G.Çeğin, E.Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan. 1.Baskı 77-129, İstanbul:İletişim Yayınları
- Çeğin, G. (2015). Bourdieu ve Tarihsel Analiz, Philip S. GORSKI, (ed.). Çev: Özlem Akkaya. *"Bilinçdışı, tarihtir" Sözü Hakkında Birkaç Kelam* içinde (s.7-15). Ankara: Heretik Yayıncılık.

- Clarke, D. (2016). Theorising the Role of Cultural Products in Cultural Diplomacy from a Cultural Studies Perspective. *International Journal of Cultural Policy*, 22(2), 147-163.
- Cordonnier, J.-L. (2002). Aspects culturels de la traduction : quelques notions clés. *Meta*, 47(1), 38-50. <https://doi.org/10.7202/007990ar>
- Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu ile Düşünmek. *Global Media Journal Tr Edition* 8(16), 68-123.
- Erdemir, A. (2019). *Dikey İktidarın Sembolleştirilmesinde Babanın Adı: Kapıcılar Kralı Filminin Lacancı Analizi*. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erkan, Ü. (2019). Lacan'da Özenin Kurulumu ve Ötekinin İnşası: Psikanaliz ve Oryantalizm. *Turkish Studies* Volume:14, Issue:3, 1425-1445.
- Farrokhi, M. (2009). Les oeuvres complètes d'Antoine Berman. Étude bibliographique. In: *Équivalences*, 36e année-n°1-2, 183-197.
- Freud, S. (2010), *Düşlerin Yorumu II*. (Çev: Emre Kapkın), İstanbul: Payel Yayınları.
- Göker, E. (2010). *Ekonomik İndirgemeci mi Dediniz?*, Ocak ve Zanaat, Der: Güney Çeğin-Emrah Göker-Alim Arlı-Ümit Tatlıcan, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hasanov, A. (2012) *Jeopolitik Teorileri Metodolojisi Aktörleri Tarihi Karakteristiği Kavramları*. (Çev: Azad Ağaoglu,
- Karavin, H. (2016). Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 12, 125-144.
- Lacan, J. (1966). *Écrits*. Paris: Éditions du Seuil
- Lefevre, A. (1991). Translation and Comparative Literature: The Search for the Center. *Languages and Cultures in Translation Theories* Volume 4, Number 1.
- Lefevre, A. (1992). *Translation/History/Culture A Source Book*. London and New York: Routledge
- Nida, E. A. (2001). *An Encyclopaedia of Translation: Chinese-English, English-Chinese*, Editör: Sin-wai Chan, David E. Pollard, Hong Kong. The Chinese University Press, ss:223-242
- Nye, J. S. (2004). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly*; 119, Research Library Core.
- Ölçer, H. (2019). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde Simgesel Şiddet Sorunsalı ve Biçimleri. *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 2, 34-49.
- Papilloud, C. (2003). *Bourdieu lesen*. Bielefeld: Transcript.
- Roselle, L., Miskimmon A., O'loughlin, B. (2014). Strategic Narrative: A new means to understand soft power. *Media, War & Conflict* Vol. 7(1), 70-84.
- Rougé, D. (2015). Introduction À L'œuvre Théorique D'antoine Berman, Traductologue Français. *Synergies Pologne*, n° 12, 11-17.
- Sapir, E. (1949) *Culture, Language And Personality*. Ed.: David G. Mandelbaum, Los Angeles, London: University Of California Press Berkeley.
- Saussure, F. (1985) *Genel Dilbilim Dersleri*. Çev: Berke Vardar, İstanbul: Multilingual.
- Savran, S. (2012). *Siyasal İktisadın Eleştirisi*, İçinde: İktisat Kapitalin İzinde, İstanbul: Yordam Kitap, ss:68-88
- Smith, P., Riley, A. (2014). *Kültürel Kurama Giriş*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Steinmetz, G. (2015). Sosyo-Analize Doğru: Psikoanalizin "Travmatik Çekirdeği" ve Neo-Bourdieuçü Teori. Philip S. GORSKI (ed.), *Bourdieu ve Tarihsel Analiz* içinde, (s.167-199). Ankara: Heretik Yayıncılık.

- Swartz, D. L. (2015), Bourdieu Perspektifinden Sosyolojik Analiz İçin Meta-İlkeler. Philip S. GORSKI (ed.), *Bourdieu ve Tarihsel Analiz* içinde, (s. 41-64). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Swartz, D. L. (2011), *Kültür ve İktidar, Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şan, M. K., Şimşek, R. (2011). Sosyal Sermaye Kavramının Tarihsel ve Sosyolojik Arkapları. *Akademik İncelemeler Dergisi*, Cilt:6 Sayı:1, 88-110.
- Tüylüoğlu, Ş. (2006). Sosyal Sermaye, İktisadi Performans ve Kalkınma: Bir Yazın Taraması. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, (12) 2006, 14-60.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- Venuti, L. (2004). Translation, Community, Utopia. Venuti, L. (ed.), *The Translation Studies Reader* içinde. (5. Baskı). New York and London: Routledge.
- Venuti, L. (2017). *The Translator's Invisibility A History of Translation*. London: Routledge.
- Wallerstem, I. (1993). Jeopolitik ve Jeokültür Değişmekte Olan Dünya-Sistem Üzerine Denemeler. Çev.: Mustafa Özel, İstanbul: İz Yayıncılık
- Yağmurlu, A. (2019). *Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi*, Selçuk İletişim, Cilt 12, Sayı 2, 1210- 1238
- https://www.researchgate.net/profile/Anna_Leander/publication/267255002_Habitus_and_Field/links/5645722008aef646e6cc3c69.pdf Erişim Tarihi: 7.10.2020 Saat: 21:00
- <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/200564> Erişim Tarihi 28. 10. 2020 Saat: 23:00
- https://www.researchgate.net/profile/Anthony-Pym3/publication/262887373_Venuti's_Visibility/links/53fdf3200cf2dca80003c35f/Venuti-Visibility.pdf Erişim: 21.08.2021 Saat :18:00